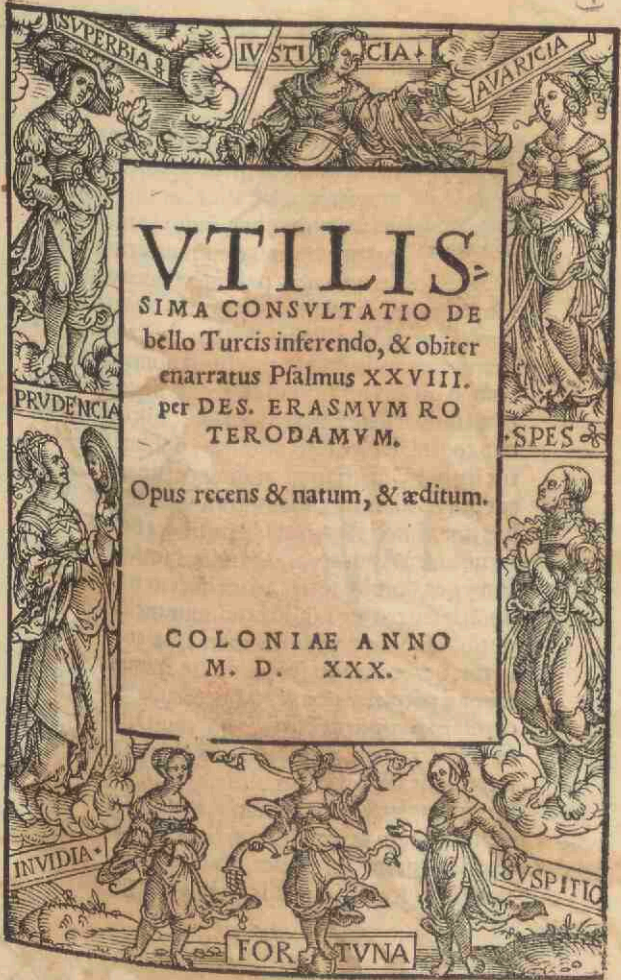

Vtilissima consultatio de bello Turcis inferendo, & obiter enarratus Psalmus XXVIII.

<https://hdl.handle.net/1874/425981>

VTILIS

SIMA CONSULTATIO DE
 bello Turcis inferendo, & obiter
 enarratus Psalmus XXVIII.
 per DES. ERASMV RO
 TERODAMVM.

Opus recens & natum, & æditum.

COLONIAE ANNO
 M. D. XXX.

FOR TVNA

DES. ERASMVVS ROTERODAMVVS
Ornatiss. uiro D. Ioanni Rincko iuris
prudencia celebri S. D.

Voniam cum tuis literis Ornatiss. uir
nec eruditione, nec elegantia, nec hu-
manitate mihi uidebar unquam pa-
ria facturus, huc induxi animum, ut
quanto cæteris omnibus eram inferi-
or, tãto uerborum copia uel turba potius supera-
rem. Cuiusmodi telam ordiantur monarchæ uide-
mus omnes. De colligēdis belli neruis solliciti sunt
permulti, de ducibus & machinis nonnulli, de mu-
tãda in melius uita, quod est totius negocij caput,
& ad uniuersos ex æquo pertinet, uix quenq̃ ui-
deo cogitare. Nec satis admirari possum, unde tã-
tus stupor Christianorū animos occuparit. Quam
tot plagis diuinitus admoneamur, ut & pauciori-
bus sint afflicti Aegyptij, & mitiores sint quæ re-
feruntur in Apocalypsi Ioannis, tamē plus quam
Phryges, domini toties ad meliorem frugem pro-
uocãtis seueritate nihilo reddimur meliores, imò
potius tãquam deplorata mancipia collecto ad-
uersus uerbera callo, benignitate numinis abuti-
mur ad peccandi peruicaciam, & aduersus miseri-
cordiam temporarijs malis nos inuitandis ad ui-
tæ correctionem præfractiones euadimus. Bellis,
latrocinijs, ciuilibus tumultibus, factionibus, expi-
lationibus, pestilētijs, penuriã, fami, in tantū assue-
uimus, ut iam pro malis non habeãtur. Fecit deus
quod solent medici fideles, nouauit remedia, im-
misit inauditū & immedicabile lepræ genus, quæ
nescio

DE BELLO TVRCICO.

nescio quare uulgus appellet scabiem Gallicam, quum sit omnium gentiū cōmunis, percussit hoim genus ulcere uere pessimo. Tam horribile malum adeo non docuit nos castimoniam ac sobrietatem ut planè uerterimus in iocū. Nam eò res deuenisse uidetur, ut inter aulicos bellos ac festiuos quē admodum sibi uidentur homines, ignobilis ac rusticanus habeatur, qui sit ab hoc immunis malo. Quid hoc aliud est, q̄ domino nos castiganti oppedere, mediumq̄, quod dici solet, digitum ostendere? Successit dogmatum irreconciliabile dissidiū, nec id sanè simplex, cui citra cōtrouersia ansam ex parte nō minima præbuerūt corrupti mores cōquorū sale cōdiri debuerat populi stultitia. Nec q̄ traducuntur de corrigenda uita cogitant, nec qui traducunt melioris uitæ specimen exhibent. Ac minimum abest, quin hoc quoque tam atrox rei Christianæ malum in fabulam ludumq̄ uerterimus. Quid est minarum quas Leuitici uigesimo sexto & Deuteronomij uigesimo octauo ob uiolata ipsius præcepta dominus intentat, quod in nos nō incidit. Tot iam annis quid non bellorum uidimus? Quæ caret ora cruore nostro? Quoties sensimus Turcicum gladium, ultorem uiolati fœderis quod cum deo pepigimus? Quod pestilentiarū genus non sumus experti, nō minus in agris q̄ in urbibus? ut fugere nihil aliud esset, quàm mutare periculo periculum? Baculum panis quoties sensim contractum? Quàm multi sunt ubique qui comedunt panes ad pondus nec saturantur? Nuper in Italia regionum feracissima, quàm multi fa-

CONSULTATIO

fame perierūt? Fortasse nullus adhuc comedit car-
 nes filiorū ac filiarum suarum, sed tamen quid ali-
 ud quā mutuo laniatu uiuimus omnes? Magna
 res expilant, rusticus quadruplo uendit sua, nego-
 ciatores in immensum intendunt precia, opifices
 quanti uolunt locant operas. Vnusquisq; dolis &
 artibus circūuenit proximum suum. Vidimus de-
 solata templa magnifica, confracta simulacra, sa-
 cerdotes exactos. Nonne pridem immisit in nos
 bestias agri uastantes omnia, quunt rusticorum
 manus tanta licentia grassarentur? Nec illa male-
 dictio deest nobis quam commemorat Deutero-
 nomium, Ducuntur uxores & alius dormit cum il-
 lis. Iam illa noua non sunt, nos facere sementem
 unde colligat alius, nos plantare uineam unde nō
 bibamus, recipere alienigenas qui nobis imperēt.
 Nonne igitur deus ueluti frustra consumptis re-
 medijs omnibus, loqui nobis uidetur per prophe-
 tam, Super quo percutiam uos ultra addentes pre-
 uaricationem? Non hæc crudelitatis uox est, sed
 summæ misericordiæ, Quemadmodum medicus
 paternum affectum gerens erga ægrotum discru-
 ciatur animo quum uidet artes suas morbi uiolen-
 tia superari: Charitas tamē quæ iuxta Paulum spe-
 rat omnia, non finit, ut laborantem pro deplora-
 to conclamatoq; deserat, Dum anima, inquit est,
 spes est, excutit omnem ingenij uim, si quod insoli-
 tum, si quod efficax pharmacum possit excogita-
 re: Ita clementissimus dominus & humanæ salutis
 auidissimus inauditis remedijs nos sollicitat ad ui-
 tæ castigationē. Immisit morbū medicis omnibus

Esa. i.

DE BELLO TVRCICO.

ut incognitum ita immedicabilem, qui prodigio-
 so rotatu capitis ac brachiorum miserādis modis
 discrucia bat uiros, fœminas, puellas etiam forma
 & ætate florentes, adempta interim & mentis san-
 nitate. Nec paucos arripuit diuersis in regionibus
 noua uel phrenesis, uel delirationis speties. Nihil
 hæctenus profectum est. Nuper nouum pestilentiæ
 genus immisit, letiferum sudorem, quod Britānis
 exortum incredibili celeritate per orbem lōge la-
 teq; diuagatum est, plurimorum exitio, summo
 terrore omnium, uel quia nouum, ut à medicis mi-
 nimum esset opis, uel quia paucis horis tollit quæ
 arripuit, uel quia subinde repetit quem reliquit,
 uel quia pernici contagio latissime grassari solet.
 Agnoscas malum à clementi patre immissum, qđ
 terrore sanaret potius, quàm internecone perde-
 ret. Quid hoc aliud est quàm uox domini claman-
 tis, agite pœnitentiam, instat regnum cœlorum?
 In psalmis dominus uelut affectus tedio loqui-
 tur. Quadraginta annis proximus fui generatio-
 ni huic, & dixi, semper hi errant corde. Nos & an-
 norū numero, & plagarum atrocitate superamus
 Hebræos, utinam nō & duricia cordis semper ad
 deteriora uergentis, & cum arte studioq; medici
 pugnantis. Nec interim desinit clamare uox pro-
 phetica, Hodie si uocē eius audieritis, nolite obdu-
 rare corda uestra. Huiusmodi calamitates quibus
 subinde tangimur, nihil aliud sunt, quàm uoces do-
 mini ad se reuocantis. Quemadmodum enim do-
 minus pollicetur læta seruantibus legem, ita non
 minuitur mala, nisi legem aspernantibus. Quir

CONSULTATIO

Cū has calamitates immittat, sequitur eodem in
 loco: ipsi uero rogabūt pro peccatis suis, eo quod
 abiecerint iudicia mea & leges meas despexerint.
 Nec enim penitus abieci eos, neq; sic despexi, ut cō-
 sumerentur & irritum facerem pactum meum
 cū eis. Agnoscamus igitur hæc flagella uoces esse
 domini, cupientis sanare nos non perdere, quem-
 admodum docet Psal. 28. Vox domini super aquas
 hoc est populos, uarijs affectibus uarijsq; doctri-
 nis huc illucq; fluctuantes. Deus maiestatis into-
 nuit, dominus super aquas multas, uox domini in
 uirtute, uox domini in magnificentia, uox domi-
 ni confringentis cedros, uox domini interceden-
 tis flammam igneam, uox domini cōcutientis de-
 sertum, uox domini præparantis ceruos. Felices
 sunt in quibus hæc omnia agit uox omnipotens
 domini, & agit nimirum in omnibus qui non ob-
 turant aures suas. Vtinam uox domini non into-
 net in uirtute, quo terrore salubri commoueat a-
 nimos nostros ad pœnitentiam. Vtinam sit in ma-
 iestate, ut omnis humana sublimitas semet illi sub-
 mittat ad perfectam obedientiam. Vtinam sit su-
 per aqueos animos nostros in quibus refrigit cha-
 ritas, qui dum ab unico illo bono decessimus, de-
 fluximus sicut aqua, fluctuantes humanis affecti-
 bus, circumacti quolibet uento doctrinæ. Vtinam
 uox domini colligat aquas in unum, & appareat
 nobis solida tellus fidei, quæ calfacta sole charita-
 tis pariat omne genus uirtutum. Vtinam uox do-
 mini confringat in nobis cedros, nō quaslibet mor-
 do, sed & libani. Habet mundus cedros suas, sed
 purga

Psal. 21

Ephc. 4

Gen. 1

DE BELLO VVR CICO.

purpureas, habet Ecclesia cedros suas, sed dealbas: Libanus enim Hebræis candorem sonat. Has interdum erigit in altum ambitio, ferocia, ac mundanis quidem excelsæ uidentur, spargentes gratum hominibus clari nominis odorem, & immortalitatem quandam meditantur, sed apud deum humi iacent odoris ingrati. Has cedros utinam confringat uox domini, próque his erigat oliuas frugiferas, quæ lumen alant in domo dei. Eas nemo potest confringere, nisi uitulus ille saginatus, quem patri pro nobis immolauit, solus omnium sine exceptione candidus, & filius rhinocerotis, id est Iudæicæ gentis, quæ spiritu uacua litteram legis uelut unicum cornu torserat in Christum. Qui si per fidem gignatur in nobis, filius erit bicornium, insignis ac dilectus, quandoquidem utrunque cornu obuertemus non in ipsum, sed in affectus carnis. Utinã domini uox in nobis intercidat flammam ignis, qua tot iam annis undique conflagrat orbis Christianus, simultatum, odiorum, ambitionis, & auariciæ, quibus cupiditibus toti rapimur in ea quæ sunt huius mundi. Incendum inualuit, occupauit uniuersum mortaliu genus, regnat flamma uictrix. Sola domini uox potest eam diuidere, sic ut præcipua pars ardoris feratur in deum, quod superest in proximũ, iræ, libidini, ambitioni nihil tribuatur. Ita fiet, ut dominus cõcutiat desertum nostrum incultum, horridũ, noxijsq; animãtibus refertũ. Nã id purgari nõ potest, nisi domini uoce concussum. Habent:

CONSULTATIO

uenatores cornua quibus feras è iustris excitent.
 Mala bestia est aper, sed peior est auaricia. Mala
 bestia est ursus, sed peior est luxuria. Mala bestia
 est leo, sed peior est crudelitas. Mala bestia est ui-
 pera, sed peior est inuidia. Quod si dominus sua
 uoce dignetur concutere omnes deserti nostri la-
 tebras per ueram pœnitentiam & confessionem,
 fiet ex sterili frugiferum, ex obscuro lucidum, ex
 inuio peruiũ, proq; noxijs bestijs pariet nobis cer-
 uos alatis pedibus, qui sitiant, non ea quæ sunt hu-
 ius mundi, cumq; mundo præterfluunt, sed fontes
 aquarum salientium in uitam æternam. Tunc re-
 uelabũtur nobis obscura saltuum, ac discussis pra-
 uis cupiditatibus quæ militant aduersus spiritum,
 resectis dogmatũ dissidijs, ex deserto fiet templũ
 domino dicatum, in quo concordibus animis, ea-
 dem uoce, omnes instauratori suo dicẽt gloriam.
 Hæc omnia quo minus fiant, in culpa est nõ domi-
 nus, sed nos qui uelut aspides surdæ ad uocem do-
 mini sapienter incantantis obturamus aures, alte-
 ram admouentes terræ, alteram cauda obturan-
 tes. Quia terram amamus, non audimus cœlestia,
 quia scripturam ad carnis affectus detorquemus,
 etiãsi quid audimus, nobis ipsi inutile reddimus.
 At, qui fieri poterit, ut nobis aperiãtur aures? Nã
 & hoc dei munus est. Sacrificio placandus est, ut
 aures audiendi nobis adaptet, eoq; clamat, Adfer-
 te domino filij dei, adfer te domino filios arietum,
 adfer te domino gloriam & honorem, adfer te do-
 mino gloriam nomini eius, Adorate dominum in
 atrio sancto eius. Filij dei professiõe quidem sunt
omnes.

DE BELLO TVRCICO.

Omnes per mysticū renati lauacrum, tametsi uox hæc peculiariter apellat eos qui in apostolorum uicem successerunt, hos alloquitur propheta, Si uere filij dei estis, adferre quod sitit, quod amat, ob quod assidue clamat dominus. Quid adferemus? filios arietū. Sitis ipsi arietes & idonei gregis dominici duces, imitantes principem pastorum Iesum, uidelicet insignem illum arietem, quē Abraham uidit hærentem in uepribus: ille semet immolauit patri, immolate & uos domino membra uestra, quæ sunt super terram, ut uestra doctrina pijsq; moribus offeratis agnos spiritu masculos, & arietum filios: afferatis autem nō uobis, sed domino, cuius est grex. Pharisei obambulabant per mare & aridam, ut adducerēt profelytos, Verum eos non offerebant domino sed sibi. Ita dilatanda est ditio Christiana, ut offeramus non canes aut fues, sed filios arietum, eosq; non in nostram gloriam aut emolumētum uertamus, sed ut ministri fideles offeramus domino. Alioqui clamabit: Multiplicasti gentem, sed non magnificasti lætitiā. Huic igitur terq; quaterq; adferre filij dei, filios arietum, non quærentes quæ uestra sunt, sed quæ Iesu Christi. Nodum attigit psalmus, unde propē modum omnis populi perniciēs oritur. Nec ea uox tantum pertinet ad primarios ecclesiæ ministros uerum etiam ad principes mundanos. Talis enim ferē populus est, quales sunt principes: quanquam interdum & ob populi merita, dominus patitur regnare hypocritam. Quandoquidem nullus hypocrita perniciosior ecclesiæ, quā qui pastorem

CONSULTATIO

Professus agit lupum, aut regem professus agit ty-
 rānum. Omnis quidem hypocrisis inuisa est Chri-
 sto ueritati, sed hac ut nulla nocentior, ita nulla
 deo inuisior. Ergo uos filij dei, fauete gloriae dei,
 ac uestrum esse ducite, quicquid illius est. Si quid
 per uos agit dominus, ne ueritatis in uestram su-
 perbiam aut quæstum, sed adferte domino gloria
 & honorem. Nō hoc satis est, adferte gloriam no-
 mini eius. Amat hostias, sed in illis uult honorari
 suum nomen, quod impijs Christianorum mori-
 bus dehonestatur, & conuicijs afficitur inter gen-
 tes. Adorate dominum, non opes, non imperium,
 non huius mundi pompas, sed dominum. Quic-
 quid nobis deo charius est, hoc adoramus pro deo.
 Vbi? Non solum in tēplis manu factis, quæ patent
 & pijs & impijs, sed in atrio sancto ipsius, hoc est
 in pura sanctaę cōscientia. Nā hi demū ueri sunt
 adoratores, qui in spiritu adorant dominū. Multi
 sunt ubique, qui lignum crucis adorant osculo, qui
 ad Christi imaginem procidunt, qui ad eucharis-
 tiam prouoluuntur, qui ad nomen Iesu flectunt
 genua, sed non ita multi sunt, qui adorant illum
 in atrio ipsius per spiritum sanctum ædificato. Id
 si fecerint monarchæ, si pontifices, si cæteri prima-
 tes Reipublicæ dominus abunde effundet in po-
 pulum gratiam suam, hoc est enim quod dicit ser-
 mo propheticus: Dominus diluuium inhabitare
 facit, & ipse semper nobiscum manens, sedebit rex
 in æternum. Beati quibus imperat ille rex, nec
 enim suos deserit in æternum. Hoc protectore nō
 est

DE BELLO TURCICO.

est quod metuat populus, licet imbellis ac pusillus. Dominus ipse, uirtutem dabit populo suo: & si maledicat illi totus mundus, cædes ac bella minitans, dominus tamen benedicet populo suo in pace, quam mundus nec dare potest, nec auferre, nisi sibi quis auferat. Ne igitur obsurdescamus ad toties uocantem dominum, qui nunc denuo uocat nos per Turcarum licet non insolitam truculentiam, & hoc inexcusabilior est nostra surditas, quod toties in clamati non expergiscimur. Gens barbara, obscuræ originis, quod cladibus afflixit populum Christianum, quid immanitatis in nos non exercuit? Quod ciuitates, quot insulas, quot prouincias ademit Christianæ ditioni? à quâta latitudine in quâtas angustias detrusit nræ religionis imperium? Iamq; proœmia rerum eò spectare uidentur ut ni dextera dei protegat nos, breuit quod reliquum est orbis Christiani uideatur occupatura. Hæc si fortuito gererentur, tamen Christiani pectoris esset unicuique membro dolenti totum rei Christianæ corpus condolere: nunc uero quū indubitatiū, tam late patēs imperiū non illis uirtute partum, sed nobis nostrum ob merita nostra diminutum, non solum ingemiscendum est omnibus qui fauent Christiano nomini, uerum etiam opitulandum est fraternarum nationum calamitatibus, quæ præterquam quod ob religionis contubernium omnibus nobis communes haberi debent, periculum est ne re uera fiant communes omnium. Tunc tuarum agitur paries quum proximus ardet, in
 imò

Psalmi
 finis.

CONSULTATIO

imò tunc totius ciuitatis res agitur, quum quam-
 cunq; domū attigit incendium. Opitulandum igi-
 tur, sed bifariam, si uere studeamus malum depel-
 lere. Parandum est quicquid ad tam difficile bel-
 lum pertinet, sed prius illud parandum, sine quo
 nihil proficit apparatus ille. Frequēter arma mo-
 ta sunt in Turcas, sed hæcenus parum successit no-
 bis, siue quoniam non abieciimus ea, quibus offen-
 sus deus sic immittit Turcas in nos, quemadmodū
 olim Aegyptijs immisit ranas, cyniphes, & locu-
 stas, siue quia uictoriæ spē in nostris uiribus col-
 locauimus, siue quia non Christi negociū egimus,
 sed aduersus Turcas animo Turcico pugnauimus.
 Hortatur itaq; res ipsa, ut de utroq; apparatu nō
 nihil differamus, si prius nobis persuasum fuerit
 Turcas non sua pietate, nō sua uirtute, sed nostra
 socordia potissimum huc usq; creuisse. Primū em̄
 Turcarum nomē adeo fuit ignobile, ut uix apud
 ullum ueterem reperiatur, nisi quod Plinius Lib.
 sexto Capite septimo inter Thussagetas & Arim-
 phæos, qui ad Rhiphæos pertinent montes, com-
 memorat Turcas, qui tum incoluerint, usq; ad so-
 litudines saxosis uallibus affines. Nec Pomponius
 Mela illos aliud quàm nominat. Tanta erat illius
 nationis obscuritas, à qua profectos probabile est
 qui nunc per tot opulentas ac spaciosas regiones
 ambitiosæ crudelitatis pomeria protulerunt. No-
 minat illos & Cyprianus in libro de duplici mar-
 tyrio, ueluti iam tum Cæsarei nominis deuotos ho-
 stes. Sūt eruditi quidam, qui pro Tuscis, quos Pro-
 lemæus in Asiatica Sarmatia recenset, existimant
legendum

DE BELLO TVRCICO.

legendum Turcos siue Turcas. Quis enim scripto-
rum alius Tuscos posuit in Asia? Sed de nomine
non erit interim controuersia: hoc genus hominū
cuius immanitate tot seculis affligitur & atteri-
tur res Christiana, sicuti complures autumant à
maris Caspij littoribus, in Persidem, Asiamq; mi-
norem eruperunt, idq; ante annum ab hac ætate
nostra septingentesimum, nullo certo duce, sed ua-
gri palantesq; latrocinijs uerius quàm bello pro-
uincias depopulabantur. His artibus exercitati,
repperere conductorem Machumetum Sarrace-
norum principem, dignum, ut aiunt, patella oper-
culum. Sub huius auspicijs re semel atq; iterum fe-
liciter gesta à stipendiaria seruitute ad imperium
adijciunt animum, adortiq; Saracenos Machume-
tum acie profligatum obruncant. Hinc Turcici
regni primordia. Summa rer; delata est ad Tran-
golipicem Mucaletum, prius Turcarum ducem:
is accersita Turcarū alior; manu, per nepotē Cu-
cunetium inuadit Arabiam, per alterum nepotē
Asanum Mediæ regiones impetit, aduersus Ro-
manos conflicturum. Quum per neutrum nepotē
res successisset, per Aleimum fratrem denuo Ro-
manos inuasit, quæ res quum illi non prorsus infe-
liciter euenisset, paulo post quæsita aduersus Ro-
manos occasione, Trangolipix Asiam omnem ad
Euxinum usq; mare partim redigit in suam ditio-
nē, partim depopulatur. Sed rursus uirtute Gal-
lorum res Turcicæ uehementer accisæ fuerūt, do-
nec existeret Othomanus ab hoc Solymanno, qui
hunc rerum potitur decimus iuxta quorundā sup-
putationem

CONSULTATIO

putationem, uir obscuro loco natus, ac parenti-
 bus rusticis, sed ad latrocinia factus. Is per occasi-
 onem seditionum arripuit arma Turcica, nihilo
 mitior in suos quàm in alienos. Hic circiter mille-
 simum trecentefimum nostræ salutis annum ex-
 ortus, intra annos uiginti octo non mediocriter
 auxit Turcicam tyrannidem, subacta maxima ex
 parte Bithynia, nec paucis ad Euxinum oppidis
 ui capitis. Huic successit filius Orchanes, qui disti-
 dio Græcorum adiutus, Prusiam Græcis ademit,
 ac primus in Europam traiecit, accitus à Canta-
 cuzeno, cui certamen erat cum Palæologis: ubi
 parricidio quoq; ditionem auxit. Duxerat enim
 uxorem Caramani filiam, & soceri filio interem-
 pto magnam principatus eius partem occupa-
 uit. Et hic annos XXII. rerum potitus Ammuratae
 filio tradidit principatum, qui sollicitante Palæo-
 logo, duodecim Turcarum milibus in Europam
 transportatis aduersus Bulgaros, & Pelopōnēsi
 principem re sat feliciter gesta ad Europeas opes
 animum cœpit adijcere: dumq; simulat se Impera-
 toris hostes ulcisci quemadmodum cœperat, Ge-
 nuensium nauibus ad id suppeditatis, transmissis
 Hellepōto, Abydum adorit, Callipolimq; præter
 alias ciuitates occupat: mox Seruiam, Bulgariãq;
 ingressus occupata Hadrianopoli, occurrētes ho-
 stium copias ingenti clade profligat, Lazaro Seruiæ
 principe cesso, à cuius seruo mox ipse occidit Ammu-
 rates, relictis duobus filiis: quos Pazaites Solymanū
 fratrem dolo necat, mox interfecto Bulgarorum prin-
 cipe maximam eius ditionis partem sibi uindicat hoc suc-
 cessu

DE BELLO TVRCICO.

cessu rerum inflammator. Bossinam, Croatiam,
 & ultiores Illyrici partes uastat, Constantino-
 polim obsedit annis octo, facile expugnaturus, ni-
 si Gallorum & Vngarorum exercitus ab instituto
 reuocasset, quibus ad Nicopolim occurrens, pro-
 fligatis hostibus ad intermissam obsidionem re-
 diit, pressitq; biennium, nec uidebatur relicturus,
 nisi nunciatū esset Tamberlanem Scytharū prin-
 cipem ingenti multitudine in Turcarnm terras ir-
 rupisse. Cum hoc conflixit ad Stellam montem, in
 Galatiæ Bithyniæq; confinio, sed infelicibus auspi-
 cijs, quandoquidem in eo prælio cæsa feruntur du-
 centa Turcarum milia. Pazaites captus, aureis ca-
 tenis in cauea uinctus, à Tamberlane circūlatus
 fuisse dicitur ad extremū usq; uitæ diem. Hęc acta
 sunt circiter annum millesimum trecentessimum
 nonagesimum septimum. Ex liberis quos relique-
 rat Pazaites, Machometes Orchane fratre per
 insidias sublato, Turcicam rem occupat solus qui
 receptis quæ Tamberlanes abstulerat, Bulgaros
 & Vlachos populatus, Hadrianopoli regiam con-
 stituit. Machometæ successit Ammurates filius. Is
 adortus Mysiæ principem, duos illius filios exor-
 culat, ac mox horum sororem ducit uxorem, his
 auspicijs fretus in Vlachos, Vngaros, & Germa-
 nos incurSIONES facit, mox in Epirum uersus, Cro-
 iam armis capit, Venetis Thessalonicam ad-
 mit. Interim ab Vngaris ingenti pugna uictus,
 decennales ab his inducias petit & impetrat,
 quibus hortatu pontificis Eugenij uiolatis, Vn-
 gari repetunt Ammuratem, uerum ingenti no-
 strorum

CONSULTATIO

strorum clade. Nam in uno prælio, quod ad Var-
nam commissum est, periere Ladislaus rex Polo-
niæ & Iulianus Card. In altero quod ad Basila fu-
it, cæsi non pauci principes Vngariæ, milite grega-
rio ad internicionem extincto. Nostrorum ducū
tum ambitio, tum dissidia, uictoriam tradidere
Turcæ. Mox fratrum discordia Pelopōnesum illi
tradidit, tandem dum Epirum quæ defecerat uin-
dicat, dum Croiam frustra oppugnat, animi dolo-
re perisse dicitur, rerū potitus annis triginta qua-
tuor: cui successit filius Machumetes q̄ inexplebili
rapacitate maiorū suorū tyrānidē obscurauit. Duo
Christianorum imperia, Constantinopolitanū &
Trapezōtium subuertit, regna duodecim Christi-
anis ademit, ciuitates ducentas cepit. In his erat
Chalcis insula & Scodra, quondam Venetorum
ditio. Capham Ponticā urbem expugnauit, Rho-
don insulam tentauit, licet irrito conatu. Hydrun-
te expugnato, arma mouit in Italiam, eamq̄ triē-
nio misere uexauit, tanta omnium consternatio-
ne, ut Sixtus pontifex deploratis rebus relicta ur-
be apostolica, fugam in Gallias adornaret. Mox
in filium natu maiorem bellum atrox moliens pe-
riit anno millesimo quadringentesimo octuagesi-
mo primo. Hinc inter fratres parricidiale certa-
men de principatu, sed uicto maiore Zizimo. Pa-
zaites rerum summam tenuit. Hic Sultanū Aegy-
ptium bello frequenter adortus, rem infeliciter
gessit, ut Turcæ fœdus cum hostibus inire coacti
sint. Dehinc anno 1492. Cerauniorum montium
accolas inuadit, easq̄ gentes ad eum usque diem
semper

DE BELLO TVRCICO.

semper liberam in Turcicam pertraxit seruitutē. Septimo ab hinc anno, classe inuectus, Methonē, Naupactū, ac Dyrachiū Venetorū adimit dittoni-
 Quin & Foroiuliensiu agros Turcæ crudelissime uastarūt. Pazaitæ regnū occupauit filius Selimus, patre depulso. Selimo, siue ut alij malunt Zelimo successit Solymannus, nihil à maioribus degenerans. Vide uero quod illis fuerit felix impietas, dum nos ueræ pietatis studiū abiicimus. Nos inter nos sine fine de qualibet ditiuncula bellis plus quam ciuilibus digladiamur, & interim Turcæ latrocinium uerius quam imperium, quam late porrectum est. Ad septentrionem pontum Euxinū attingit, ad orientē Euphrate fluuio terminat. Ad meridiem Aethiopia. Nam intra paucos hosce annos, totam Aegyptū ac Syriam unā cum Phœnice & Iudæa Palestina subegit. Ab occasu ad Ionicū mare pertinet. Hinc si ad Septentrionem redeas, Danubium attingit, imò litem hunc longe transiit, ad Borysthenem usque fluuium. Nunc mihi specta quam uariam, quam spaciosam & opulentam dittonē hic ambitus cōplectit. Tota Asia minor, duodecim non minus nationes cōtinens, Tota Thracia, in qua est Constantinopolis prisca dicta Byzantiū, olim Christianorū Imperatorū, nūc Turcæ regia, Duæ in Europa Myfia ad flumen Danubium, magna Daciæ portio, tota Macedonia, totaque Græcia, cum omnibus Aegæi maris insulis, quæ partim Sporades, partim Cyclades appellatur, sub Turcarum imperio duram seruitutem seruiūt. Cretā nūc uulgo Candiā, Cyprumque duas nobilissimas mediterranei maris

C O N S V L T A T I O

insulas Veneti haecenus utcuq; tenent, sed, ut acci-
 pio, tributarias. Haec utcuq; per transfennā osten-
 sa, si quis explicet, quot olim opulēta regna, quot
 celebres ciuitates, non tam pressas q̄ extinctas cō-
 periet? Quid nunc est illa quōdam beata Pelopo-
 nesus? Quid nobile totius orbis emporium Corin-
 thus? Quid Attica quondam ob morum elegantia
 Graeciae Graecia dicta? Vbi nunc ingeniorum pa-
 rens & optimarum disciplinarum aatrices Athe-
 nae? obscurus uicus ostenditur, sic tamen ut de no-
 mine prorsus ambigatur. Vbi Lacedaemonia quae
 sola gignebat masculos? Quid hic pergam ea com-
 memorare quorum adeo recens est memoria, ut
 ipsae res etiamnum oculis atq; auribus cunctisq;
 sensibus omnium inhæreant, Rhodum captam:
 quid toties cruentas incursationes factas in Vnga-
 riam, quid extinctum Lodeuicum Vngariae re-
 gem, quid hoc anno totam Vngariam crudelissi-
 me occupatam, depulsum regem Ferdinandum,
 plus quam hostiliter oppugnatam Viennam, in-
 credibili immanitate uastatam Austriam ulterio-
 rem totam. Summam rerum obiter indicaui, quid
 si quis euoluat singula? quam truculentas clades
 nostras, quot Turcarum uictorias, nostra damna
 luctusq; reperiemus? Ac fortasse iam omnes Tur-
 cae seruiremus, nisi terrae filius extitisset Sophis,
 qui Turcarum explebilem rapacitatem aliqua ex
 parte cohibuisset. Nisi parum feliciter illis cecidisset
 Martis alea cū Sultano Aegyptio, nisi domesti-
 cae inter ipsos seditioes crudelitatis in nos impetū
 aliquatulum fuissent remorata. Vnde igit illis tantus
 rerum

DE BELLO TVRCICO.

rerum successus? Si gētis originem requiras, sum-
 mam reperies obscuritatem cū summa barbarie
 coniūctam, Si imperij primordia, occurrit mer-
 cenarius miles, occurrit nefaria perfidia truida-
 tus princeps in cui⁹ uerba iurarāt. Si progressum
 quæras, cōperies rē crudelitate partā, latrocinij
 auctā, cōperies funesta coniugia, cōpies impia fra-
 trū patricidia, patres à liberis regno depullos, cū
 perfidia cōiūcta crudelitatis exēpla, ut nihil inte-
 rim dicā de religione & moribus. Regnant irato
 deo, pugnat aduersum nos sine deo, illi Mahome-
 tem habent propugnatorem, nos Christū. Et ta-
 men q̄ late propagarint tyrannidem res ipsa lo-
 quit: tot ditionibus excussi, magnaq; Europæ par-
 te amissa, de tota periclitamur. Quis enim nescit
 quā facilis genti Turcarum terra pateat ad nos
 aditus? Quum enim utraq; teneant Mysiam, su-
 periolem & inferiōrē, ad flumē Danubium, regio-
 nes Thraciæ utcinas, non difficilis per hoc flumen
 ad nos patet aditus. Dalmatas & Illyrios eadem
 uicinitate habet obnoxios, ne quid dicam de Pan-
 nonia quam toties impetijt. Mari uero toti immi-
 net Italiæ, præcipue uero ab Epiro, Siciliæ ac Nea-
 politano regno. Hydruntum extremum Italię op-
 pidum adhuc tenet, Brundusium aliquando tenu-
 isse dicit. Nūc prælusit in Austriam, quorsum eua-
 sura deus nouit. Et ubi interim dormierūt illa bel-
 la nata Germanorum pectora? An pietati Turca-
 rum hic successus tribuetur? Nequaquā. An uirtu-
 ti? Gens est effœminata luxu, nec alia re q̄ latroci-
 nijs formidāda. Quid igit cause? Nosteris uitijs illi
 BB ij debent

CONSULTATIO

debet suas uictorias, pugnaui⁹ aduersus illos, sed
 ut res ipsa clamat, irato deo nro. Iisdem em̄ studijs
 arma mouemus in Turcas, quibus illi ditioes ali
 enas occupat. Trahimur regnandi libidine, inha
 mus opibus, & ut dicam in summa, Turcæ pugna
 mus cū Turcis. Quin ipsa re⁹ gesta⁹ historia satis
 indicat, nostris dissidijs, nostra ambitioe, nostratiū
 perfidia grauissimis cladibus semper fuisse datū
 locū. Palæologi cū Cātacuzeno implacabile dissi
 diū Turcis aditū aperuit in Europam. Iusiurandū
 autore Eugenio uiolatū nos in funesta prælia cō
 iecit. Sigdē & hosti seruāda fides. Nec mediocriū
 malorū nobis causa fuit Zizimus Pazaitæ frater
 ueneno perēptus, qui bello captus à Rhodiēsis
 quū in Alexandri sexti pontificis manus uenisset,
 Carolo Gallo⁹ regi postulāti datus est, sed prius
 dato ueneno, quo mox periit priusq̄ Mediolanū
 peruenisset, si modo nō fallit publica suspicio. Si ip
 si concordēs, si purgatis animis sub uexillis Chri
 sti, illius unius auxilio freti, legitime bellū gessisse
 mus cū Turcis, haud quaquā in tam angustū esset
 contracta ditio Christiana. Sed hisce de rebus suo
 loco copiosius. Interim mihi paucis rixādum est
 cum duplici hoīm genere, quorū alteri perperā ad
 bellū Turcā⁹ inflāmati sunt, alteri perperā dehor
 tantur ab armis in Turcam mouendis. Nā utriq̄
 mihi uidentur diuersa q̄dem ratione, sed pariter
 tamen peccare. Ut em̄ nō omne cū Turcis bellū le
 gitimū ac pium est, ita incidit ubi obsistere Turcē
 nihil sit aliud q̄ prodere rem Christianā immanis
 simis hostibus, ac fratres nostros illorū indigna ser
uitute

DE BELLO TURCICO.

uitute pressos deserere. Quū imperita multitudo
 Turcarū nomē audit, protinus cōcipit aīo graues
 iras & ad cædē inflāmat, canes & Christiani nomi
 nis hostes illos uociferātes: nō reputās illos primū
 esse hoīes, deinde semichristianos, nec expēdēs an
 legitima sit belli causa, postremo, an expediat ar
 ma capere, & hostem laceffere truculētius sauitu
 rū: nec cogitans nullos esse perniciosiores ecclesiæ
 hostes, q̄ impios principes, præcipue sacros, postre
 mo nō animaduertēs interdū deū nostris scelerib⁹
 offensum ad emēdandos nos abuti barbarorū im
 manitate. Atq; interim pingūt nobis exēpla Tur
 cicæ crudelitatis. Atqui ea res nos admonere de
 beret q̄ ægre sit omne bellū cū quoq; suscipiēdum.
 Nā hic est oīm bellorū cōmunis ludus, q̄bus Chri
 stiani cū Christianis tot iam annis impie cōficiēta
 mur. Execramur in tabulis immanitatē, sed aspe
 riora patrata sunt in aspera, nō à Turcis, sed à no
 stratibus, plerisq; etiā amicis. Nimiū recēs est eius
 calamitatis memoria, nihil ē necesse ut hoc huc⁹
 refricem. Ergo si talia picturæ argumēta nobis
 uere displicent, abiiciēda est nostra temeritas, qua
 tā facile procurrimus ad arma. Crudelius em̄ est,
 qd Christiani faciūt Christianis, etiā si sint q̄ fiunt
 paria. Quale uero spectaculū cēt, si in tabulis ex
 pressa subiicerēt oculis hoīm, quæ ānis quadragin
 ta Christiani patrarūt in Christianos? Tantū ad
 uersus eos, q̄ nihil aliud clamāt q̄ bellū in Turcas,
 bellū in Turcas. Nūc cū illis agā q̄ in diuersam pec
 cāt partem, errore fortassis speciosiore, sed nihilo
 minus pernicioso. Sūt em̄ q̄ in totū existimāt Chri
 stianis

C O N S V L T A T I O

stianis interdictū bellandi ius, quā opinionē arbi-
 tror absurdiorē q̄ ut sit refellēda: tametsi nō defue-
 runt qui hinc mihi calumniā struerent, quod in lu-
 cubrationibus meis plurimis sim in laude pacis,
 ac bellorum detestatione: sed mea legunt integri,
 uel tacente me perspiciunt manifestā sycophantiæ
 imprudentiā. Doceo bellum nunquam suscipien-
 dum, nisi quum tentatis omnibus uitari non pōt,
 propterea quod bellum suapte natura res sit adeo
 pestilens, ut etā si à iustissimo principe, iustissimis
 de causis suscipiat̄, tamē ob militum ac ducum im-
 probitatē, ferē mali plus adferat q̄ boni. Plus au-
 sus est diuus Bernardus, qui mundanā militiā ap-
 pellant malitiā: mundanā autē appellat, quoties am-
 bitio, ira, aut p̄dæ spes ad arma prouocat: ibi q̄ ca-
 micida. Nunc cum his ago quibus placet Lutheri
 dogma quo censet eos qui belligerātur cū Turcis,
 rebellare deo, per illos nostra scelera castigāti. Eā
 sententiam huiusmodi elogio notarunt theologi
 Parisienses. Hæc propositio uniuersaliter intelle-
 cta est falsa, nec sacris eloquijs cōformis. Falsitatē
 impingunt non hæresim, nec simpliciter dānant,
 sed in uniuersum negant esse uerā, Sentiētes ni fal-
 lor, pro causæ circūstātijs bellum interim recte cū
 Turcis suscipi, interim secus. Quod autē ad scriptu-
 ras attinet, extra controuersiā est olim Hebræos
 autore deo cruenta bella gessisse cum Allophylis
 quī ip̄m etiā Mosen auxiliātib⁹ Leuitis xxiiij. milia
 suæ gētis trucidasse, ob uitulū cōstatilē. Sed hic du-
 bitabit aliqs an hoc ius transierit ad Christianos,
 præfer

DE BELLO TVRCICO.

præsertim quū Hebræi ferè nō nisi peculiari iussu
 numinis bella susceperint. Caterum si quis in to-
 rō Christianis adimat ius belli, idē magistratibus
 oportet adimat ius puniēdi nocētes. Nihil em̄ est
 aliud bellum, q̄ punitio multorū per multos, si ma-
 lesicium alia ratione corrigi nō possit. Sed euāge-
 lū licet adulterā dimiserit, nusquā tamē legitimū
 ius adimit magistratui, tamen si nusquā a pte cō-
 probat. Caterū Paulus gladiū qui portat ad uin-
 dictam malorum, laudem bonorum uideſt appro-
 bare. Quod si quis tergierietur Paulum illic loq̄
 de magistratu ethnico, cui uoluerat à Christianis
 obtemperari, ne scandalum præberent euangelio
 si uiderent reipublicæ statum & ordinem pertur-
 bare: respōderi potest, quoniam nec inter Christi-
 anos aliter potest seruari reipublicæ trāquillitas,
 opus esse prophanis magistratibus, qui metu ma-
 li cohibeant scelerosos, qui legibus ac monitis nō
 obtemperant. Quam potestatem si concedimus
 magistratui, belli quoq; ius Monarchis conceda-
 mus, oportet. Quāquā illud certissimum arbitror
 omnia tentanda potius q̄ inter Christianos bellū
 oriat, nec prorsus suscipiēdum, nisi frustra con-
 sumptis omnibus remedijs uitari non possit, etiā
 si causa sit, tum grauissima, tum iustissima. Nam si
 libido dominandi, si ambitio, si priuatus dolor, si
 uindictæ cupiditas bellū persuasit, latrociniū esse
 constat non bellum. Et quanq̄ Christianorū prin-
 cipū præcipuæ partes sunt bella gerere, tamē non
 oportet rē omnium periculosissimā suscipere, sine
 ciuitatū & patrię cōsensu. Quod si necessitas in eui-

CONSULTATIO

tabilis huc hortat, ut omnino belladū sit, Christiana
 ne māfuetudinis est, uiribus totis adniti, ut bellū q̄
 minime multos corripiat, & q̄ pōt minima sangui
 nis iactura q̄ ocysime finiat. Laudat em̄ hoc noīe
 Theodosius impator, & laudat à uiro laudatissi
 mo Ambrosio, q̄d à cōmunionē sacramētorū absti
 nuerit, eo q̄d hostibus in bello cæsis uictoria crue
 ta cōtigisset. Atq̄ Romani pro numero caesorū ho
 stiū, statuas ac triūphos splēdidiōres decernebāt.
 Nec Ambrosius qui factū hoc prædicauit in The
 odosio, bellū quālibet necessariū iustūmue pbat,
 nisi adsit animus religiosus, totā uictoriæ fiduciā
 in deo collocās, nec aliud spectans q̄ reip. trāquilli
 tatē. Quidā nobis p̄cōtantibus, qui cōsistere possit
 res publica Christianorū, si nulli sint q̄ legibus &
 armis protegāt, mutua p̄cōtatiōe respōdere solēt,
 quō subsistit & creuit respublica Christiana, quā
 nec magistratus haberet, pphanos, nec arma, nec
 tormēta: uerū ut talib⁹ initijs expediebat exoriri
 ecclesiā, ita nihil necesse est ut ppetuo sit idē rerū
 status. Creuit miraculis, q̄ nūc requirenda nō sunt.
 Quanquā ecclesiæ trāquillitatē tū tēporis utcumq̄
 tuebant ethnici magistratus, neq̄ em̄ cuius tū li
 cebat Christianū occidere. Porro q̄d attinet ad Lu
 theri rationē, Si ideo nō est phas Turcis obsistere,
 q̄d per illos deus castiget suorū malefacta, nec in
 morbis licebit accersere medicos, q̄d deus & mor
 bos immittat ad purgationē suorū. Quin ad idem
 abutitur Satanę malicia, cui tamē iubemur resiste
 re. Fas est igit̄ & Turcas depellere, nisi deus euidē
 ti signo id fieri prohibeat. Quanq̄ si nos ad bellū
extimu

DE BELLO TVRCICO.

extimulet, nō reip. Christianæ tranquillitas, sed læ
 rius regnādi libido, aut opū cupiditas, aut similis
 aliqua causa, aut si nris freti uiribus magis q̄ dei
 præsidio cū illis cōgredimur, aut si præter cōuēta,
 liquet bellū irato deo suscipi: Addā & illud, Si deus
 toties in nos immittit Turcas, ut ad uitā emenda-
 riōrē prouocet, nosq; paramus arma, nec ea corri-
 gimus qbus offensus deus nobis immittit barbaro-
 rū immanitatē, infelicibus auspicijs bellū geremus
 qd̄ hæctenus euenisse perspicimus, uereorq; ne in
 posterū atrociora uideamus, nisi toto pectore cō-
 uertamur ad dñm, eiq; sacrificiū offeramus qd̄ no-
 bis oñdit psalm°. Sed obijciūt aliq, ut fas sit Christi-
 anis aduersus Christianos bellū gerere, aduersus
 Turcas nō licet, qd̄ Paul° neget esse suū de his q̄ fo-
 ris sunt iudicare, satis habere si de his q̄ intus sunt
 iudicet. Sed Turcæ foris sūt, nec ad ecclesiā ptinēt.
 Quod si nobis fas est occidere Turcas, quur olim
 ecclesia, nō armauit se aduersus gentes tā immani-
 ter sæuiētes in professores Christiani nois? Atqui
 Augustinus ne tū qdē id fieri uolebat, quū nostri
 numero & opibus essent illis superiores, intercedēs
 etiā pro qbuscūq; qui Christianos occiderāt, ne per
 imperatorem afficerent supplicio: nec aliā adfert
 causam, nisi qd̄ ea ratione martyrum esset obscu-
 rando gloria. Legimus imperatores idololatrias
 crudelissimè sæuisse in fortunas & corpora Chri-
 stianorū, sed Christianis armis se tutatos, aut uin-
 dictā molitos nunquā legimus, Vnico fugæ præsi-
 dio sunt usi, qd̄ illis dñs indulserat. Quanquā non
 desunt autores, quorum est Tertullianus, q̄ cēleāt

CONSULTATIO

fugam non simpliciter concessam, sed ad tempus diuino quodam cōsilio permissam, ut quoniā pauci adhuc erant Euangelicæ doctrinæ præcones, illorum fuga latius spargeretur Euangelium. Quo per orbem disseminato, fugere negādi genus erat, Quod si fugere nō licet, minus licet ad arma procurrere. At Christianorum uulgus perperam existimat, cuius licere Turcam non aliter occidere q̄ canem rabidum, non ob aliud nisi quia Turca est. Quod si uerū esset, liceret cuius occidere Iudæum quod tamen si quis audeat, non effugeret penam legū ciuiliū. At magistratus Christianus Iudæos punit si quid delinquant aduersus leges publicas, quibus sese submiserunt, ob diuersam religionem nō occidunt, eò quod religio Christiana suadetur non cogitur, & inseritur non obtruditur. Hoc aut̄ ius quo puniuntur Iudæi quæadmodum & Christiani, habebant olim ethnici principes in Christianos, & nunc haberent Turcæ, si quod deus auctat, sub illorū ditione legitime uiueremus. Proinde misere se fallūt q̄ se credunt recta subuolaturos in cælum, si cōtingat in prælio aduersum Turcos cadere: nisi pura sit conscientia, nec si pro Christo ceruicē porrigas ad idololatriā uocāti tyrāno, in cælum puenies. Porro tanta fuit præscorū ecclesiæ præfulum māsfuctudo, ut ne relapsos qdē Iudæos uellēt plecti supplicio capitis. Id perspicuū est ex distinctione de cōsecratione iij. cap. pleriq̄ ex Iudæis. Quum em̄ Sisemādu rex cōperisset multos Iudæos qui detestati priorem impietatē professi fuerāt fidē Christianā, non solū relapsos in ueterē blasphemie

DE BELLO TVRCICO.

blasphemiam, uerum etiam abominandos ritus
 Iudaicos exercere circuncisis liberis ac seruis suis
 Consuluit ecclesie praesules, quibus modis hoc im-
 mane scelus corrigendum esset. Responsum est il-
 li ex decreto concilij Toletani decimi. Tales Iudae-
 os pontificali auctoritate correctos ad cultum Chri-
 stianae dignitatis reuocandos esse, ut quos propria
 uoluntas non emendabat, animaduersio sacerdo-
 tis coherceret: liberos a parentum consortio separan-
 dos, seruos pro iniuria corporis libertate donandos.
 Tam constat sacerdotes nullum habere ius occide-
 di quemquam. At nunc blasphemia in Christum ac uirginem
 matrem, etiam sine relapsu punitur supplicio plus quam
 capitali, & in haereticum errorem prolapsus tradit
 incendio, etiam si non accedat crimine blasphemiae. Be-
 rengarius autem in tanta abominandum errorem reuolutus
 adeo non est occisus, ut nec archidiaconi dignitas il-
 li sit adempta. Exurit & Christianus in paganismum
 reuolutus. Sed iustius erat Iudaeum exurere, quam adu-
 lta aetate, catechismo edoctus, sponte Christum profe-
 ssus est, quam qui infans & insciens baptizatus. Haec eo
 spectant, non ut reprehendam hodiernae consuetudi-
 nis seueritatem, fortasse necessariam, sed ut ostendam ec-
 clesiam quo magis uigebat in ea germana pietas,
 hoc magis a bellis & capitalibus supplicijs abhor-
 ruisse. Diuus Ambrosius probat in Caesare quod bar-
 barorum incursionem ab Italia depulerit, nec aliter
 probat nisi cum fide & religionis amore sumant ar-
 ma, quamquam inquit, hoc non est euangelicae perfectionis. ui-
 des quam circumspecte quamque contanter bellum approbarit.
 Verum ut omne gladii ius prophanis principibus ac
 magi

CONSULTATIO

magistratibus adimere, nihil aliud est quā uniuersum reip. statum subuertere, ciuiumque fortunas ac uitā facinorosorum audaciæ prodere, ita nullo bono exēplo fieri pōt, ut sacerdotes nō dicā bellū gerant ipsi, sed bellicis negocijs implicent, Deo militant, nec implicari debēt secularibus negocijs. Bellum autē adeo res est secularis, ut propemodum sit ethnica, quōd si fas est sacerdotibus præliari, fas sit & carnificē agere. Nūc quum pōtificum cōstitutiōes arceant sacerdotē à medicando, qua fronte admittit ad bellādum, cum medici studium & ars sit seruare, bellatoris occidere? Exēplum autē de depellendis morbis nō per oīa cōgruit rei propositæ. Nam pharmacis uti, cum nullius iniuria dānōue cōiunctum est, at qui bello rē gerit, sic ab sese depellit iniuriā, ut alijs moliat exitium. Quod si bellum parum iustis de causis suscipit, aut secus quā oportet gerit, nihilo magis probandum est, quā si quis morbum maleficis artibus depellere conet. Quin & illud in disquisitionē uocat, an qui sibi male cōsciens, agnoscit morbum ab irato deo immissum, fas sit cōcessis remedijs morbum propellere, quum interim hæreat in proposito eadē perpetrādū quæ perpetrauerat, Videt enim is manifeste repugnare diuinæ uoluntati, Sed ut hoc donec licere cuique scdm primū naturæ ius, suā tueri incolumitatē qua licunq; spe correctiōnis, etiā si ob curatā ualetudinē nō incurrat nouū crimē, tamē cōstat illū grauissime peccare, quōd dei misericordiā ad emendationē uitæ sollicitatis respuit, seseque in summum discrimē cōiicit, ut nō mō nō leuetur morbo, sed grauius etiā malū sibi accersat.

DE BELLO TURCICO

fat. Nam arbitrari medicorū arte morbum depelli posse inuito deo, extremæ impietatis est. In simili statu sumus, si quū agnoscamus nos Turcarum incursionibus ad uitā emendatiore, ad mutuā concordia sollicitari, tamē in scelerib⁹ nr̄is persistētes, existimam⁹ nos irato deo, uiribus nostris calamitatem posse depellere. Quod si uiolata fide iusiurandi foederumq; Turcas laceessimus, perinde facimus ac si ægroti remedium nō à medicis, sed à maleficis petamus. Proinde quēadmodū fidele cōsiliū dederit ægrotō, qui illi suadeat ut in primis se deo recōciliet, agnoscatq; dei manū q̄ pro meritis mittiore, imploretq; dñi misericordiā sumpto proposito uitæ correctionis: ita salubre cōsiliū nunc dederit Christianis principib⁹ q̄ suadeat illis, ut priusq̄ ad arma p̄currāt, ea submoucant, qbus offensus deus Turcas toties nobis immittit. Alioq; si nobis nostris uiribus promittimus uictoriā, qd aliud q̄ nos ipsos fallimus, ac numinis irā magis ac magis in nos exacerbamus, deo repugnātes uerius q̄ ipsis Turcis? Nō est aut̄ necesse, ut ea cōmemorē, quæ deum auertunt à nobis. In se quisq; descēdat, ac domi reperiet affatim. Cōclusit rursus de⁹ oīa sub peccatū, ut oīm misereat. Alius alijs laborat uitijs, alius aptius malus est, alius tectius, Oēs tamen egem⁹ dei misericordia. Quę tamē præcipua sunt & euidentissima, maxime dissimulātur. Quæ sunt illa? Utinā in pauciores caderēt quę dicturus sum inuitus ac dolens, utinā in nullos. Ecclesiæ pastores immane quātū degenerarūt ab archetypō suo. Quām hic oīa uitiarūt tinea; pessimæ, ambitio

CONSULTATIO

tio quaestusq;. De in quot annis uidimus externos
 principes irreconciliabilibus odijs inter se decer-
 tare: Pro Helena decēnio bellū actū est inter Gre-
 cos ac Troianos. At pro Helena Mediolano quan-
 to diutius conflictatum est? Quid malorū non est
 passā Italia? Quibus nō malis afflicta est Gallia?
 Flent etiam uictrices regiones. Belli qđ nobis tot
 annos fuit cum Ghelrijs mysterium fatius est non
 attingere: nimū est qđ sensimus: ac ne singula per-
 sequar, quę regio superest ubi non incredibili re-
 caritate premitur tenuis plebecula? Vbi nunc ue-
 ræ fidei, ubi Christianæ charitatis, ubi pacis & cō-
 cordiæ uestigia? Quo nunq̄ seculo plus licuit, frau-
 dibus, audaciæ, rapinæ & imposturis? Et interim
 ceu germani Christiani Turcas detestamur. Si no-
 bis succedere cupimus, ut Turcas à nostris ceruici-
 bus depellamus, prius teterrimum Turcarum ge-
 nus ex animis nostris exigam⁹, auaritiā, ambitio-
 nē, dominādi libidinē, nostri fiduciā, impietatē, lu-
 xum, uoluptatum amorem, fraudulētiam, iram,
 odium, inuidiā, & his gladio spiritus iugularis in-
 mamus animum uere Christianū, atq; ita si res po-
 stulet sub uexillis Christi, militem⁹ aduersus Tur-
 cas homines, & eodem propugnatore uincemus.
 Hoc em̄ promisit in Leuitico, sed legem seruātibus
 persequimini inimicos uestros & corruent coram
 uobis: persequentur quinq; de uestris centum alie-
 nos, & centum de uobis decem milia. Tum aut̄ fue-
 rit Christo gratissimus triūphus, si hoc egerimus,
 non tam ut illos occidamus, quā ut eos in religio-
 nis ac pietatis cōsortium adiungamus. Tales uic-
 ctorias

DE BELLO TURCICO.

Etorias amat qui gaudet seruatoris cognomine, q̄
 sic occidit ut uiuificet, sic uulnerat ut sanet. Pium
 deoꝝ gratissimum est homicidium, sic iugulare
 Turcam, ut existat Christianus, sic deicere impiū
 ut exoriatur pius. Hic igitur sit scopus unicus, hoc
 præcipuum studium, ut Christi ditionem augea-
 mus potius quàm nostram. Alioqui iugulare Tur-
 cas quid aliud est, quàm orco litare? Possidere q̄d
 Turca possidet, imperare quibus imperat, nec ali-
 ud spectare, superbiores nos & auariores redde-
 re poterit, feliciores non poterit: ac periculum fu-
 erit, ne nos degeneremus in Turcas citius, quàm
 ut illos ad ouile Christi aggregemus. Quisquis
 considerat præter Syriam ac Palestinam tot Græ-
 ciæ regna, tot Asiæ minoris prouincias, in quibus
 olim per apostolos prædicatum est euangelium,
 nūc propemodum desolatas esse, ac barbarorum
 tyrannide premi, qui fieri potest, ut non totis præ-
 cordijs indolescat, optetq̄ Christi nomē, quod nūc
 in angustum uidetur contractum per uniuersum
 terrarū orbē, agnosci, celebrari, adorari, iuxta psal-
 mum, Vniuersas nationes uarijs linguis, sed cōcor-
 dibus in eodem tēplo, hoc est in unitate ecclesię re-
 demptori suo canere gloriā? Nam beatus Paulus
 nobis spem bonā ostendit, fore, ut aliquādo Iudæ-
 orum pertinacissima natio ad idem ouile congre-
 get, ac nobiscum agnoscat unicū pastore Iesum,
 Quāto magis id sperādū de Turcis reliquisq̄ bar-
 baris nationibus, quare, ut audio, nulla colit idōla
 sed dimidiatū habent Christianismū. Si totū orbē
 tam pauci discipuli potuerūt sub Christi iugū mit-
 tere,

C O N S V L T A T I O

tere, non alijs instructi p̄sidijs, q̄ fiducia erga deū,
 & gladio spiritus, qd̄ n̄ nos idē auxiliāte Christo
 possim⁹, q̄ pr̄ter monarchas Christianos tot ha-
 bemus theologiæ doctores, tot egregios p̄sules,
 tot cardinales, tot euāgelicę p̄fectionis p̄fessores.
 Nō est abbreviata man⁹ dñi, nisi nos illius gratiæ
 defuerimus. Exitus totius negocij p̄det ab illius
 nutu q̄ dixit, Sine me nihil potestis facere, Illo p̄te-
 ctore, unū fugiēt mille: illo auerso, nihil profuerit
 q̄uis numerosa militū manus, nec belli, q̄libet ope-
 rosus apparatus. Ergo cū primis fixa in illo toti⁹
 n̄rę spei ancora, nihil uetuerit humanorū cōsilioꝝ
 ratiōes accedere: quæ sic adhibēdæ sunt, ut nihilo
 secius toti p̄deamus à numinis æterni p̄sidijs: cui⁹
 fauorem frustra speramus nobis adfuturū, si titulo
 qd̄ pro illo pugnemus, ceterū re uera aduersus il-
 lius uolūtātē belligeremur. Vt aut̄ intelligamus,
 an uolente deo bellū suscipiat, & an prospere cessū-
 rum sit, nihil necessum est p̄phetas accersere, nec
 ad exēplū Dauidis admotō Ephor̄ oraculū cōsule-
 re, aut ad exēplū Gedeonis triplex signū expete-
 re. Iudæorū ac gētīū est exigere miracula, nō fide-
 liū. Multo uero minus oportet exēplo gentīū au-
 gures aut aruspices adhibere. Nullū certius oracu-
 lū scripturis diuinis, nullū certius auguriū q̄ mens
 sibi recti, p̄positi cōscia. Si gladiū eximit tibi ē ua-
 gina publicæ trāquillitatis studiū, si fratrū oppres-
 sorū misericordia, si religionis amor, si tota uictō-
 riæ spes est in p̄sidio numinis, si rectus oculus non
 aliō spectat q̄ ad Christi gloriā, ac Christiani gre-
 gis utilitatē, puta tibi diuinitus de propitiatorio
 respon

DE BELLO TVRCICO.

responsum, aggredere uinces. Sin scriptura diuina
 reclamatur animo tuo, puta per angelū esse denū
 ciatum ut quiescas. Si crudelitas, si proferendæ di-
 tionis amor, si rapinæ cupiditas uocat ad arma,
 scito nullas aues uolare posse inauspicatiores. Nā
 etiā si quid interdum feliciter cadere uidet̄ ijs qui
 talibus augurijs bellū suscipiunt, non felicitas est,
 sed esca fallax in grauiore illectans calamitates.
 Interdum hoc nostris debetur sceleribus, & homi-
 nū erga deū diffidētia, ut multæ res certā promit-
 tant uictoriam, quū diuinitus paretur extrema ca-
 lamitas. Sic apud Homerū emittit̄ οὐλος ὄνειδος, qui
 Græcos uictoriæ spe ad arma concitatos in sum-
 mā cladem pertraxit. Sic in diuinis literis legitur
 spiritus domini mendax, qui per ora prophetarū
 omniū Achab regi Israēl promitteret magnificā
 uictoriā, quum dñs illi pararet exitiū. Nam in pri-
 mo statim prælio uulneratus interiit, pœnas luēs
 non audito Micheæ. Auditi sunt quadringēti pro-
 phetæ, uno spiritu mentientes, & contemptus est
 Micheas solus uera prædicens. A talibus prophe-
 tis & nostris monarchis cauendū censeo. Sunt em̄
 qui ex anulis ac diuinationibus promittant uicto-
 rias, sunt q̄ per indusia & gladios fortunatos, sunt
 qui ex uentri loquijs & astris, sunt qui ex humanis
 artibus præfidiisue pollicentur successum, Tor-
 tumus inquit numero, tantum habemus machi-
 narū: his locis aggrediemur, sic & sic fallemus ho-
 stem: adsit deus, non adsit, nostra est uictoria. Alij
 de suggesto sacro clamant, Ite prospere, tradet
 dñs hostes in manus uestras, cornibus ferreis uen-

CONSULTATIO

tilabitis eos, donec funditus deleatis uniuersos.
 Huiusmodi fortissimas uoces, interdum & uenales
 impune iactant populi periculo, ipsi procul à telis
 domi se continent, & culinæ uentrisq; negocium
 agunt. Tales olim fuisse quamplurimos belli præ
 cones nimium compertū est. Vtinam nūc eiusmodi
 nulli sint. Hic fortasse uidebor alicui suscepisse
 negocium dehortādi à bello Turcico. Nequaquā,
 sed hoc ago potius, ut feliciter bellum cum illis ge
 ramus, uereq; spetiosos triumphos Christo repor
 temus. Nam nihil aliud uociferari, quā bellū in
 Turcas, in immanes beluas, in Ecclesiæ perduelli
 ones, in gentem omni scelerum ac flagitiorum ge
 nere contaminatam, quid aliud est quā imperi
 tā multitudinem hostibus prodere? Quin ipse non
 semel admiratus sum, quū de propinquo audire
 mas crebras Hungarię clades, nuper Lodouici mi
 serandum exitium, Mariæ Reginaę tristissimam
 sortem: nunc præter occupatum Hungariæ regnū
 tam crudelem Austriæ uastationem, nostras regi
 ones, atq; ipsam adeo Germaniam adeo frigere,
 quasi quod geritur nihil ad nos attineat. Contra
 himus manus & uoluptatibus ac nugis impendi
 mus, quod tuendis Christianis impendere graua
 mur. Neq; uero me clam est, quid hic pleriq; causa
 ri soleant. Toties per Pontifices Romanos acta
 est hæc fabula, semper ridicul^o fuit exitus. Aut em̄
 nihil profectum est, aut res cessit in deterius. Pecunia
 inquit collecta hæsit in manibus Pontificū,
 Cardinalium, monachorum, ducum ac principū,
 Nam gregario militi stipendij uice relingitur præ
 clandi

DE BELLO TURCICO.

dandi licentia. Toties audiuimus cruciatā expedi-
 tionem, recuperationem terræ sanctæ, toties uidi-
 mus rubram cruce m, triplici corona insignitam,
 cum rubro scrinio, toties audiuimus sacrosanctas
 conciones omnia pollicētes, toties acta præclara,
 spes amplissimas, nec aliud triūphatum est, q̄ pe-
 cunia. Itaq; quum pro uerbio moueamur, esse tur-
 pissimum bis ad eundem lapidem impingere, nos
 plus tricies falsi, qui possumus fidere promissis
 quamlibet splendidis toties aperte delusi. Eadem
 res in totum propè alienauit animos hominū ab
 indulgentijs. Sensimus inquit meras esse nundi-
 nas: Subinde mutabatur titulus, Nunc erat res cū
 Turca, nunc Pontifex bello premebatur, nūc erat
 iubilēi, q̄d duplicatū est, ut esset questus geminus:
 sub Alexandrio etiā triplicatum est, quia forte pœ-
 nitebat nundina: nūc offerebatur potestas plusq̄
 plenaria, & periclitabatur purgatorium, ne pror-
 sus nullū haberet incolam, Nunc ædificabatur tē-
 plū diui Petri in Vaticano, Nūc esuriebat Iacobus
 Cōpostellanus, nunc sanctus spiritus ille largitor
 omnium implorabat opem, nūc egebāt monachi
 in monte Sinai, nunc offerebat cōpositio clemen-
 tissima debētibus restitutionē, ac iustificatio bono-
 rū male partorū etiam ē tēplis spoliatis. Quid plu-
 ra? Nullus erat cōponendi modus aut finis. Pecun-
 iæ partē secabant principes ut reciperent diplō-
 ma pontificium, partē decani & officiales, partē
 cōmissarij, partem qui præerant exomologesibus.
 Alijs datū ē aliqd ut loquerēt, alijs ut silerēt: Nec
 minima pars peribat inter scelerosos, ut ferè sunt,

CONSULTATIO

ministros ac diplomatophoros. Hos inquirunt lu-
 sus toties ac palam actos, & intellexit, & tulit cras-
 sus Germaniæ, crassior Galliæ populus. Quum in
 Flandriam occidentalē inundasset mare, totiq; re-
 gioni miserabile spectaculū exhibuisset, mox præ-
 sto fuerunt indulgentiæ, q̄ maxime liberales: Cau-
 sa mouebat omnes uehementer, nonnihil etiā au-
 toritas Adriani nuper Pontificis, Collatū est assa-
 tum, ut ea pecunia miseris subueniretur. Missi sunt
 delegati, qui locis inspectis renunciarēt quid qui-
 bus modis sarciedum esset. Res picturis exhibitæ
 est. Quonam dilapsa sit ea pecunia, non est quur
 memorem, certe nihil impensum est in eum usum
 in quem fuerat collecta. Hæc a liaq; permulta no-
 bis occinunt hodie, quoties suademus ut omnes mo-
 narchis adsint aduersus Turcar; sæuitiam, & uti-
 nam haberemus quo liquido possimus declarare
 uana omnia quæ prædicant. Magnis studijs actū
 est hoc negocium olim à multis pōtificibus, & qd
 mirum est ab ipso Bernardo, & monacho & san-
 cto: nihil omissum est, à Bessarione, à Pio secundo:
 genuit ea res multos ordines cruciferor;, designa-
 ti sunt amplissimi prouentus, additæ dignitates.
 Quid profectū sit, ipsa res clamat. Leo decimus
 in hoc ipsum totis uiribus incubuit, dimissis per o-
 mnes Christianorum prouincias legatis cardina-
 libus, non quibuslibet, sed uiris apprime doctis:
 nusquam pronis auribus audita est legatio, quum
 Lutherus nondū scripsisset aduersus indulgentias
 pontificias, nondum prodidisset articulum, aduer-
 sus Turcas belligerari nihil aliud esse, q̄ deo per il-
108

DE BELLO TURCICO.

los uisitanti nos repugnare. Hæc eò cōmemorare
 uisum est, imò res ipsa compellit, ne satis existime-
 mus uociferari, in beluas Turcas, sed ut rationem
 ineamus, qua fieri possit ut post hac si pugnādum
 est, felicius, q̄ hactenus factum est pugnemus cum
 Turcis, & animos hominum non omino nulla de
 causa auersos, ad officiū pietatis reuocemus. Nūc
 propius urget nos mali uis, & habemus principes,
 non minus ditione præcellētes q̄ religionis studio
 præstantes, Carolum Imperatorem, & huius ger-
 manum regem Ferdinandum, ac iam tandem, uti
 nam maturius fœderatū Christianissimū Gallia-
 rum regē Franciscū. Nec tum pro sua pietate, tum
 pro cognominis honore, (Nam fidei catholicæ de-
 fensor dici meruit,) defuturus est huic negotio, In-
 clytus Angliæ rex Henricus. Orandū est atq; etiā
 sperādum est fore, ut nostri misertus dñs Iesus ui-
 cario suo Clemēti VII. mentē inserat ipso dignā,
 eamq; cōfirmet ac bene fortunet, quam præ se fer-
 re dicitur, & à bonis creditur. Quibus rationibus
 effici possit, ut prospere cedat bellū iam antea sa-
 tis declarauimus, si primū omnium placemus irā
 domini, si pura rectaq; sit intentio, si tota fiducia
 sit in Christū, si sub illius uexillis pugnemus, si ille
 triumphet in nobis, si dei nostri iustis obtemperā Iosue. 2
 tes, ueluti sub illi^o oculis aggrediamur hostes. Nā
 si propter unius Acham furtū totus populus Isra-
 el infelicitèr pugnatat cum hostibus, quid nobis
 sperandum est, si sceleribus onusti per milites sce-
 lerosos, qui uenalem habentes animam nihil non
 flagitiorū admittunt, dum prædabūdi proficiscunt^r

CONSULTATIO

ad bellum, prædabundi redeunt, aliquanto immi-
 tiores in suos quàm in hostes, qui scorta circumferunt, &
 in tentorijs temulenti ludunt aleam, peierant, ri-
 xantur, ac pugnant? Quos nõ alia res elicit in bel-
 lum quàm licentia peccãdi & prædæ spes? Si uolu-
 mus deum propugnatorem, nec tales esse possu-
 mus quales erãt illi milites, quales describit diuus
 Bernardus, de quibus ambigit utrum monachos
 appellare debeat an milites, tanta erat & in mori-
 bus integritas, & in prælijs fortitudo: saltẽ animus
 uacet crimine, nec sub ipsius signis agentes domi-
 num nostris sceleribus prouocemus. Ut autem ta-
 lis sit miles, multum momenti est in ducibus, pluri-
 mum in monarchis, qui si spectent opes, ac latius
 regnãdi dulcedinem potius quàm commodũ reip.
 id quod de nostris mea quidem sententia minime
 suspicandum est, omnia nostra quàmuis operosa
 molimina uergẽt in infelicẽ exitũ. Item si põtifex
 quod absit, ita cogitet, proferam meũ principatũ,
 crescẽt ex nouis Ecclesijs annata, cõstabilitã regnũ
 meũ, Cardinales meos mihiq; iuratos urbibus ac
 prouincijs præficiã, & per hoc bellũ ipsis impera-
 bo monarchis, uereor ne magno rei Christianæ
 malo bellum hoc suscipiamus. Verum id ne fiat in
 nobis situm est, nobis in manu est præparare ani-
 mos, & dñs dabit lætum euentum. Porrò si quis
 crassior hæc ceu delira rideat, etiam atq; etiam ui-
 deat, ne rideat risum Sardonium, nec recuso uide-
 ri ridicula loqui, nisi toties nobis conflictatio cum
 Turcis cessit infeliciter. Et querimur nobis infeli-
 citer cadere quæ gerimus, quũ sub titulo Christi
 hæc

In sermo-
 ne ad mili-
 tes tẽpli.

DE BELLO TVRCICO.

hactenus negocium egerimus satanę, quum irato
 deo sumptērimus arma? Clamat per Esaiam dñs, Esa. 1
 & clamat nobis quotidie, quibus illa scripta sunt,
 Auferte malū ab oculis meis, quiescite agere per-
 uerse, & discite benefacere, & uenite atq; arguite
 me. Promittit inæstimabilia, minatur atrocía, nec
 pollicens auditur nec minitans. Beneficia dissimu-
 lamus, minas contemnimus, aduersus castigantē
 queruli sumus. De bellis querimur, quū ipsi nobis
 bellum accersamus. Pacem sublatā cōploramus,
 quum pacis tranquillitate ad luxū ac uoluptates
 abutamur, ac nec in pace pacem inter nos habea-
 mus. Quiescentibus armis hostium, feruent intesti-
 nę similtates, rixę, lites ac seditiones, & cū nemo
 cadat in prælio, multi pereunt in iurgijs ac remu-
 leria, Querimur terrā nō respōdere nostris uotis,
 quū nos tam male respōdeamus iussis diuinis: ob-
 murmuram^o deo, qđ sterilecant agri, quū nos illi
 nihil gignam^o præter folia spinās & zizania. Mira-
 mur assidue stillare cęlū quū tāta sit cordiū nostro-
 rū siccitas, ut uix quisquā lacrymulā emittat pro
 cōmissis suis. Querimur de rerū penuria & chari-
 tate, quasi nō in quāuis ubere prouentu, per rā-
 pacitatē, auariciam, & monopoliorū artes, tū inopi-
 am ipsi pariamus, tum charitatem. Dolemus mi-
 nus solito nasci, quū ea quę nata sunt nō præbeāt
 egētibus. Postremo de tot malis querimur, quū de
 bonis deo nō agamus gratias: de malis querimur
 quasi male uiuendo quicquā boni mereamur. De-
 ploram^o infelicitatē nrī seculi, quū in tot calamita-
 tibus nobis uacet esse malis: quumq; nō sint causa

CONSULTATIO

quidam diuinent instare finē huius mundi, tamen
 nō solum iungimus matrimonia, licita & illicita,
 quādamodū in diebus Noe, uerū etiam epulamur,
 ōbimus honores, uenamur dignitates, extruim⁹,
 longo molimine captamus regna, latifundia lati-
 fundijs, ciuitates ciuitatibus, ditiones ditiōibus ue-
 luti linum lino connectimus. Audiamus ergo uo-
 cē dñi præcipiētis, & ille audiet uocem populi ad-
 se clamantis, Si nos fecerimus quod ille iussit, nisi
 ille fecerit quod promisit, ad eam cum, expoſtu-
 lem⁹ cū illo, non recusat ita redargui, qui querit
 occasionem miserendi. Superest ut de reuocandis
 mortalium animis dicā nō nihil. Equidē arbitrō
 populum aliquanto propēsiorem fore ad hoc bel-
 lū, si conspexerit per summos ac legitimos monar-
 chas, eosq; uere concordēs suscipi: quorum hac in-
 re primum ius est Cæsari Carolo, cum suis satra-
 pis, proximum regi Christianissimo, tertium regi
 Ferdinando, cui propius imminet illa barbaries;
 dein aliorum principum. Nā si fas est uera loqui,
 huiusmodi negocia per Card. Episcopos, Abba-
 tes, ac sacerdotes geri, nec decorum est, nec conso-
 num sacris literis, nec ecclesiasticis sanctionibus,
 deniq; nec hæctenus unquam bene successit. Haud
 em̄ scio quo pacto Mars inigor est uiris sacratio-
 ribus dicatis negocijs, & miles libētius paret duci
 bus prophanis q̄ sacris. Deniq; bellum habet mul-
 ta stratagemata, pro rebus presentibus necessaria
 magis q̄ honesta, quæ tolerabilius geruntur per
 homines ab Euangelicæ perfectionis professione
 alieniores. Nam bellare res est necessitatis potius
 quā

DE BELLO TVRCICO.

quàm dignitatis, licet hinc quondam omnes ferè dignitatum tituli nati uideātur, Comitum, Ducū Baronū, Marischalcorum, Lantgrauorum. Hæc, uidelicet erāt uel autoramenta uel solatia sese ob publicam trāquillitatem in uitæ discrimen exponentium: sed quicquid eiusmodi titulorum est aut munerum, etiam si regū addas, longe est infra dignitatem eorum qui in Christi uices successerunt. Quamquam & illi uicissim principibus debent honorem & obsequium, suum munus obeūtib. Veniam dabit uera loquenti, principum æqtas, qui se rē solum pontificem agnoscunt quum ipsis est cōmodum. Vitæ merita solus iudicat deus: cæterum quod ad ordinē politicū attinet, nullus est episcopus tam humilis, quin sit quouis monarcha sublimior, functionis dignitate. Ambrosius urbis unius erat episcopus, huic se submitit Theodosius nō uenali titulo Imperator, sed tam late imperās princeps. Christus nunquam bella hæc legitur, sed tradidit nobis cælestem philosophiam, ostendit uiam ad immortalitatem, docuit errantes, redarguit incredulos, consolatus est pusillanimes, fouit imbecilles, studuit quamplurimos patri lucrifacere, beneficij deuinxit & dignos & indignos, sanauit omne morborum genus. Hæc est uere sublimis regiarū functio, ad quam si cōferas omnia militariū dignitatum munia, plebeia sunt ac seruilia. Non eleuo principibus debitum honorem, quem agnoscit & Paulus, sed ordinem indico. Et tamē nescio quomodo fit, ut pleriq; quod honorificentius est negligāt, quodq; humilius est affectēt, quū nemo

C O N S V L T A T I O

tam stultus sit, ut si gemmas & aurum habeat his
 fastiditis plumbo ferroue magis delectet. Quam
 male coheret illa uocabula, Cardinalis stratégus,
 Episcopus dux, Abbas comes, sacerdos Centurio.
 Perinde quasi statuam ostēdas, semigemmeam ac
 semiluteam, aut cētaurum ex hoīe & equo mixtū.
 Non sua serim ut cuiquam per uim ac tumultū, qđ
 possidet adimat, sed si dñs hanc mentē impertiret
 Ecclesiæ ministris, ut sponte ditionem mundanā
 abijcerēt, nihilo peius haberet religio Christiana,
 mea quidem sententia, & ipsis nō paulo plus acce-
 deret tum quietis, tum dignitatis. Tantum census
 æquum esset illis relinqui, quantum ad honestam
 mundiciam atq; etiam dignitatem sufficeret. Au-
 toritatem adderet morum integritas ac doctrinę
 sacrę præminētia. In hoc tātum adessent princī-
 pibus, ut si quādo per inscitiam, aut iram, ambiti-
 onē mē tēderent in tyrannidem, salubribus ac pa-
 ternis monitis eos reuocarent in uia. Eos uero qui
 loco proxime ad Christū accedunt, oportebat ab
 his crassioribus functionib⁹ esse purissimos. Apud
 Britannos summa est dignitas ecclesiasticorū ac cē-
 sus opimi. Nec ibi tamen quisquam est episcopus
 aut abbas, qui micā habet prophanæ ditionis, aut
 arces, aut bombardas, aut satellitiū: neq; quisquā
 monetā cudit, præter unum Archiepiscopū Can-
 tuariensē, idq; duntaxat honoris gratia: hoc di-
 gnitatis illi promeruit mors diui Thomæ Acren-
 sis. Nunquā tamen bellicis negocijs implicat, sed
 ecclesiæ curā gerit. At uereor ne hæc in alijs op-
 tate liceat magis q̄ sperare. Nec expedit quicquā
 tenta

DE BELLO TURCICO

rentare per tumultum. Minus itaq; diffidet popu-
 lus, si uiderit legitimorum monarchiar; concordia
 bus animis rem geri, si magna pecuniar; pars cō-
 mittatur præcipuis ciuitatibus, ut ubi res urgeat
 tum exhibeantur in usum præsentem. Si uitetur
 oñis suspicio, nec hoc prætextu captetur occasio,
 premendi libertatem ac iura ciuitatum, aut regū
 principumue Christianor;: si quātum fieri potest
 seruetur immunitas ecclesiar;, ne fiat, ut dum fini-
 stris consilijs quietem nobis molimur à Turcis, ci-
 uilibus bellis uniuersam ditionem Christianam
 concutiamus, & dum Turcarum tyrannidem de-
 molimur, in nos ipsos plusq; Turcicam tyrannidē
 accersamus. Quanquam aut sine pecunijs nullum
 omnino bellum geri queat, nedum hoc omniū gra-
 uissimum, tamen ita moderandæ sunt exactiones,
 ut tenui populo sit unde uiuat. Memnerint prin-
 cipes quantopere multis iam annis bellis, spōsali-
 bus, inaugurationibus, peregrinationibus, exacti-
 onibus precarijs & non precarijs, monopolijs, mo-
 netæ mutandis æstimationibus, alijsq; titulis com-
 pluribus, sit attenuatus populus, exhausta ciuita-
 tū graria quāta labore et etiamnū rer; necessaria tū
 inopia, tū penuria. Quadruplo emendū est si quid
 uelis. Quis aut nescit q; seditiosa res sit fames ac si-
 tis? Expertus est hoc olim Moyses. Et hæctenus ui-
 dimus totā ferē molem exactionū reduisse ad agri-
 colas ac tenuem plebeculam. Iam quosdam audio
 uociferari, spolientur abbates opulenti, indocti,
 & luxu perditii, spolientur episcopi regias opes
 male prodigentes, spolientur canonici sacerdotes
onusta

CONSULTATIO

onusti, & interim genio seruientes. Quocumque sedit
 osas. Quin eadem opera clamant, spoliatur omnes
 diuites, spoliatur magistratus ac preeres. Sunt
 enim & inter hos qui suas opes aut male seruant,
 aut deterius profundunt. Non omnes episcopi ta
 les sunt, & aliquos episcopos omnino esse oportet
 quemadmodum & magistratus oportet esse. Atq;
 exemplum spoliandi malos, fenestram aperit ad
 spoliandos quoslibet. Aequius est ne probi laedan
 tur, improbis ignoscere, q̄ dum dignis afficiuntur
 mali, boni indigna patiatur: ut ne commemorem
 quod saepe fallit populum nimis prona in malam
 partem suspitio, & quorū intolerabilis est impro
 bitas legitimis rationibus possit corrigi: atq; in to
 tum pauciores erunt mali, si deligantur boni. Po
 stremo non magni retulerit, si male profundenti
 bus eripiant sceleratius profusuri. Vetus est hul
 cus militarium ac plebeiorū inuidia aduersus ocū
 & opes sacerdotum, cui si principes subministrēt
 occasionem, nihil aliud quā oleum camino addi
 derint. Bellatur, inquiūt, pro religione Christiana.
 par est illos potissimum impendere. Quid ego au
 dio, principes & populus alieni sunt à religione
 Christiana? An non hoc præcipue nomine princi
 pes suscipiunt principatum, ut Christianæ religio
 nis tranquillitatem tueantur? Quod si faciunt qd
 aliud præstant, q̄ quod iureiurando professi sunt?
 Ac populus dum arma capit, quid aliud præstat
 quā quod sine nefario scelere non poterat omit
 tere? Pugnamus, inquiūt, pro ociosis: imò pro uo
 bis ipsis pugnat, dum pro coniugibus ab liberis,
 dum

DE BELLO TURCICO.

dum pro aris ac focus, ut aiunt, pro templis ac tem-
 plorum ministris bellum geritis. Nec illi sunt oc-
 ciosi, habent functionem suam, orant, docent, conso-
 lantur, admonent, tractant mysteria, interpellat
 deum pro sceleribus populi, impetrant suis preci-
 bus uestris armis uictoriã. Fateamur illos esse oc-
 ciosos, si Moses ociosus erat quum pugnantis ad- Exod. II
 uersus Amalechitas Hebræis, nihil aliud quã preca-
 batur dominum. Magis præliabatur huius depre-
 catio, quã illorum arma. Oculi prospiciunt toti
 corpori, manus laborant toti corpori, stomachus
 concoquit toti corpori, ac sibi seruiunt dum singu-
 la membra seruiunt toti corpori. Hæc eò dixerim
 ut si uiris ecclesiasticis immunitas omnino serua-
 ri non potest, moderata sit exactio: quanquam in-
 quam non est, ut qui feuda possident, pro sua por-
 tione conferant, & qui participes esse uoluerunt
 honoris, oneris quoque partem ferant. Ut autem ci-
 tra magnum populi grauamen pecuniæ suppe-
 tant in bellum, hac ratione fieri potest, si principes
 impendia superuacanea rescent: id si fecerint, ui-
 debunt quãtum uectigal accrescat censibus. Quis
 enim digne recenscat, quantum illis pereat in pò-
 pis, in largitionibus, in conuiujs, in ambitiosis le-
 gationibus, in lusibus & alea? Si sanctum ac piunt
 existimant belligerari contra Turcas, quam ele-
 mosynam præstare ualeant deo gratiorem, quã
 si suum uectigal augeant parsimonia, & quod de
 strepitu detraxerint, impendatur pietati? Quod
 de principibus loquor, idẽ de diuitibus quibuslibet
 sentiendum est. Bis gratum erit deo, si quod pietas

CONSULTATIO

Nō impenditur, uicijis detrahitur. Hac ratione fiet
 ut nemo largiendo fiat pauperior, & uirtutis ac-
 cessione fiat opulētior. Minuet & illud populi dis-
 fidētiam, si q̄d decretum fuerit maturetur. Hactē-
 nus in colligēdis pecunijs adhibita est celeritas, in
 negotio peragendo mira fuit contatio, ne dicam
 cessatio. Superest ut paucis respondeamus his qui
 dicitant hoc bellum non pertinere ad religionē
 Christianam, sed de regno Vngariæ tantum de-
 certari inter duos principes, quorū alteri Turca
 tulerit suppetias, sed accersitus: cui nō ob aliud fa-
 uet nisi q̄d horret tam potētem uicinum, cuius di-
 tatio uideatur indies accrescere, tum qui fratrem ha-
 beat, cuius potentia Christianis etiam principib⁹
 formidini est. Consultius, inquiunt, fuerat, regnū
 illud cum Ioanne partiri, aut in totum etiā cede-
 re, q̄ tam potētē tamq̄ sanguinariam gentem in-
 Christianos irritare. Nō enim semper urgendū est
 ius, sed interdum uidendum quid expediat, inter-
 dum de iure tuo concedere, maximum est lucrum.
 Ne dolo dicam, cessionem ipse suasurus eram, si se-
 rio fuissem in consilium adhibitus: at non dubito
 quin singulari tum prudētia, tum pietate prædito
 regi Ferdinando, hac in re satis constet sui consilij
 ratio. Nec nostrū est de parum cognitis ferre sen-
 tentiam. Verum illud expendāt isti, num æquum
 existiment, ut post hac arbitrio Turcæ reges ha-
 beamus aut non habeamus, mox & episcopos ex
 illorum commodo accepturi. Quid porro si deus
 uidēs illorū immanitatē ad extremū deuenisse, hęc
 ammisit occasionem finiendæ tandē nunquam sa-
 tiatæ

DE BELLO TURCICO.

riatæ illius rapacitatis? Et si nos quiescamus, numm
 arbitramur illum quieturū, qui nunquam cessauit
 suæ ditionis proferre pomeria? Iam obscurum nō
 est, quin aliquot principibus suspecta sit tanta Cæ
 saris potentia, nuper etiam Gallis deuictis aucta,
 præsertim quum non ignorent, q̄ neiciat sibi præ
 scribere terminos regnādi dulcedo, sed hunc me
 rum facile excludet potentia maior optimi Cæsa
 ris lenitas & humanitas. Exaudiuntur interim &
 aliorum uoces abominandæ, qui iactant esse tole
 rabilius agere Christianos sub imperio Turcarū,
 q̄ sub Christianis principibus, ac sub pōtifice Ro
 mano. Hoc genus hoīes si modo loquuntur ex ani
 mo, aut prorsus non intelligūt qd sit uiuere sub
 Turcarum imperio, aut ipsi gerunt Turcicos ani
 mos, ac pœnitent eos Christianæ professionis. Scy
 thæ & Ichthyophagi non ferebant iugum Roma
 næ ditionis, & nos optabimus colla submittere iu
 go Turcarum? Hic exaggerent quantum uelint
 quorundā principum seueritatē, rapacitatē, ac ui
 olentiā, quota portio fuerit ad Turcarum imma
 nitatem? Quis em̄ est paulo generosioris animi, q̄
 non malit in acie oppetere, q̄ sub illis barbaris in
 dignam pati seruitutem? Meliore conditione sunt
 apud nos Iudæi, q̄ apud illos Christiani, quos nō
 habent pro hominibus, sed pro iumentis. Pueros
 ac senes trucidant, adolescentes ac puellas labori
 bus aptas ac libidini, abigunt, abactas diuersim
 spargunt, & si qd forte coalescentes contraxerint
 rei, rapit quod collectum est, & ipsos alium alio
 dispergit. Si quis ausit aduersus illius mutire
 leges

CONSULTATIO

leges, diris supplicijs exanimatur. Si quis Christi nomen abneget, ita demum fit satrapas. Abiectioni mancipij capillos in corde gestet oportet, qui tam diram tamq̃ foedam optet seruire seruitutē. Quid autem dicam de politia? Quæ legum æquitas apud illos? Quicquid tyranno placuit, lex est. Quæ senatus autoritas? Quæ philosophia locum illic habet? Quæ Theologorum scholæ. Quæ sacræ conciones? Quæ religionis sinceritas? Sectam habent ex Iudaismo, Christianismo, Paganismo & Arianorum hæresi commixtam. Agnoscunt Christum ut unum quempiam ex prophetis. Idē faciunt Iudæi, sed hominem tantum fuisse prædicāt, quod detestabilius est Arianorum dogmate, qui Christum deum esse profitebantur, & magnū quidem deum, sed uerum deum ac natura deum negabant, quod existimarent nullam creaturam esse natura deum. Quid quod pestilentem ac scelerosum hominem Machumetem Christo, in cuius nomine flectitur om̃e genu cœlestium, terrestriū, & infernorum, præferunt? Quis non prius habeat in extremis solitudinibus inter Lynces, lupos, leopardos, ac serpentes uiuere, quàm inter tales, ubi quotidie sint audiendæ detestabiles in Christum blasphemie, ad quas arridere summa sit impietas, obticescere cruciatus morte tristior, contradicere certa mors, nec ea simplex? Procul absit ab animis Christum diligentium ista cogitatio. Si quos fatalis necessitas in eam cōiecit calamitatem, ut ferendum sit Turcicæ immanitatis iugum, sit hoc extremæ tolerantæ, foris seruire barbaris, intus Christum

DE BELLO TVRCICO.

Christum seruare in pectore. Tum demum exem-
 plo Israëlitarum qui Pharaoni in luto & latere
 seruibant, clament ad dominum, imitentur bea-
 tum Loth, qui in Sodomis agens quotidie discruc-
 abatur animo, uidens & audiens abominanda ci-
 uitatis illius scelera: imitentur Hebræos sedentes
 ac flentes super flumina Babylonis, quod non lice-
 ret cantare cantica domino in Sion, quod tantum
 licet psallant domino in cordibus suis. Imitentur
 Danielem, ieiunijs ac precibus assiduis sollicitantē
 aures numinis, ut populum suum eximat è miserā
 do exilio. Rursus sunt qui putant Turcam esse po-
 tentiorem, quā ut laceffitus opprimi possit, etiā
 si tota ditto Christianorū vires suas & opes in unū
 conferat, cum hydra nobis rem fore, non septem,
 sed innumerabilium capitum. Etiam si decem con-
 silijs fuerit concisus, non deerunt milites per
 quos bellum instauret. Adde quod bellare quem-
 admodum illi bellant facillimum est, exurunt, truci-
 cidant, uastant omnia & fugiunt, Exiguus grex de-
 ploratus potest ingētes edere clades. At sic bella-
 re Christianorum non est. Hoc ergo bellum inquit
 unt, quoniam uno atq; altero prælio confici non
 potest, si duret annos aliquot, ut feliciter cedat, ta-
 men exhauriet omnes opes Christianorum, absū-
 met fortissimos quosq; duces. Quod si uictoria no-
 bis tot orbitatibus, uiduitatibus, ac luctibus con-
 stabit, quid futurum est si uictoria sit ab hostibus?
 Sed demus inquit, omnia & celeriter & feliciter
 cadere ex animi nostri sentētia, fingamus nostris
 armis occupatum quicquid usquā Turca possi-

CONSULTATIO

det, quibus praesidijs tot regiones tuebimur? Nisi forte quis uniuersas illas nationes internecioe delendas cœsuerit. Si uictis parcitur, haud dubiae morientur rebellionem, & si quicquid est illic hominũ protriuerimus, an quiescent uicini? Nam habet ille foederatos aliquot. In singulis igitur regionibus collocabimus praesidia, addemus praefectos donec assuerint nostro imperio? Quibus eas praefecturas delegabimus? Ignauis & improbis? Res inde terius relabetur. Cordatis ac strennuis? Nos ipsos necessarijs ducibus spoliabimus, nostraeque opes eodem migrabunt. His ita respondendum arbitror, nec mihi placere bellum aduersus Turcas, nisi huc adigat inuitabilis necessitas. Fateorque uix sperandum esse uictoriam, nisi dominus a nobis steterit, quem si studuerimus habere propitium, etiam si cœtum congregiamur cum decem milibus, nostra est uictoria. Id uero frustra nobis pollicemur, nisi per uniuersum orbem Christianum precedat uniuersalis & insignis uitae correctio. Tot sunt Christiani, qui dira necessitate premuntur iugo Turcarum, & probabile est inter Turcas non paucos esse quos piger barbaricae tyrannidis: hi se facile committent fidei nostrae, si uiderint paratum mitius imperium. Nam si seruitus seruitute mutanda est, leuius fertur cui assueuimus. Porro quod quidam queruntur Christianos aliquot principes intolerabili iugo premere suos, & Indies aliquid addere sarcinae ut iam olim Turcicam tyrannidem moliri uideantur, quemadmodum non omnino uanum est, ita optarim prorsus absque causa dici. Maiores narrant nobis quis

rerum

DE BELLO TVRCICO.

rerum status fuerit ante annos septuaginta, quem si conferas cum hisce temporibus, incredibile dictu, quantum decesserit libertati populi, ciu-
 ratum auctoritati, maiestati senatum, ordinis Ec-
 clesiastici reuerentiæ, Contra quantum accreue-
 rit principum potentia, quantum exactiõibus,
 in summa quantum additum illi nimium iactato,
 quod principi placuit lex est. Hæc etiam si non
 narrent natu grandiores ex annalibus & actis
 non ita uetustis abunde liquet. Non accuso prin-
 cipes, fortassis hoc nostra meruit intractabilitas,
 ut iugo duriore premeremur. Grauior est quere-
 la de proceribus Ecclesiasticis, præcipue de his
 qui Romani pontificis negocia procurant. Quo-
 rum gesta si quis conferat cum his quæ ueterum
 annalibus & pontificum decretis prodita sunt,
 immane quantum reperiet discrimen. Quod si
 dominus dignetur his immittere mentem, hono-
 ribus, quæstu, uoluptatibus mundanis superio-
 rem, patribus se multi libèter submitterent, quos
 nunc quidam horrent ut tyrannos ac prædones.
 Quorum animos ut ab hac suspitione reuoce-
 mus, expedit ut ecclesiæ primates ab omni specie
 luxus ambitionis auaritiæ, ac tyrannidis semet
 abducant. Multum increuit numerus cardinalium
 qua de re uetus iam est hominum querimonia,
 quibus si summus pontifex ut galerum purpure-
 um mittit, ita possit & mentem Christo dignam
 immittere, profecto gratulandū esset ecclesiæ. Nã
 ideo dicti sunt Cardinales, qd sanctimonia mori,
 qd eruditione sacra, qd zelo Christianæ pietatis

CONSULTATIO

præ ceteris fulciant domum dei. Debetur quidem
 egregiæ uirtuti sua dignitas, & ad persuadendum
 momenti non parum habet autoritas, modo adfuit
 Christiana synceritas. Quales inter illos esse non
 nullos sperandum est, & fieri potest, ut dominus
 populi uotis permotus tales reddat omnes, sed que
 rebus hoim his turbulentissimis temporibus expedit
 mederi. Obmurmurât in magno uenale titulu, quâ
 alioqui tot Episcopos, Archiepiscopos & Abbates
 opulentissimos habeat mundus queruntur quic-
 quid habent Card. in ius pôtificis cadere, Triadas
 ac tetradas Episcopôn ac Abbatiarum, sacerdoti-
 orum turbam, alendæ Cardinaliciæ dignitati con-
 cedi: socios esse regum, & aliquanto regibus habe-
 ri uelle superiores, eoq; quosdâ ex his regum stre-
 pitum pro uiribus æmulari, ne dicam præire. Nô
 nulli ueretur ne ab his exordijs eo proficiant tan-
 dem, ut si pietatem superet ambitio, ex socijs regû
 fiant reges, deniq; & regum domini. His si quis re-
 spondeat, quid hoc mali est, si tantum dignitatis
 accedat ecclesiæ, protinus in os nobis recinunt, sa-
 tis ô præclari satis dominorum ac satraparum hæ-
 bet orbis Christianus, etiam si non conduplicent
 principum ordines: patribus opus est, patres, desi-
 derat Christi grex, patrum ubique magna est pe-
 nuria. Iam qui sunt lingua petulantiore, uitâ quoq;
 non ueretur incessere, idq; præter doctrinam scri-
 pturæ diuinæ, quæ uetat in principem populi di-
 cere conuicium. Hic quum in cæteris illis obtu-
 ramus os, alia refellentes, alia in partem meli-
 orem interpretantes, nô proferimus inquit ar-
chata

DE BELLO TVRCICO.

ehana, non calumniatur ambigua, Quæ mundo
 nora sunt dissimulari non possunt: Luxum inqui-
 unt ac strepitum ipsi nobis ostentant. Ex his uidi-
 mus schismatum auctores, uidimus alios exutos di-
 gnitate, alios opibus multatos, complures conie-
 ctos in carcerem, nonnullos actos in exilium, quos-
 dam etiam capitis affectos supplicio. Non deest
 quod huiusmodi maledicentiæ respondeatur, sed
 tamen haberemus animos multitudinis lōge pro-
 pensiores & ad conferendam pecuniam, & præstā-
 dam operam, si primates ecclesiæ dignitatem suā
 contraherent ad Christianam modestiam. Quin
 potius hoc agamus omnes summates pariter &
 infimates ac medioximi, ut quicquid inuisum est
 oculis dei, à nostris auferamus & cordibus & mo-
 ribus. Etenim si apud Esaïam auersatur uictimas
 eorum quorum manus plenæ erāt sanguinis, mul-
 to magis auersabitur bella nostra, si utcijs onustio-
 res quam armis rē aggrediamur. Hęc eò spectant,
 ut si irato deo bellum cum Turcis suscipiamus, ni-
 hil expectemus nisi luctuosum exitū, & omnium
 rerum miserandam confusionem: sin quod necesse
 est, uitam nostram corrigimus, ut dei misericor-
 diam nobis cōciliemus, à principibus exordiendū
 est. Nam ut in populo nemo sit malus, uix speran-
 dum est, licet uehementer optandum. Ne refert
 quidem perinde, qualis sit miles gregarius, si mo-
 narchæ ducesq; in bonum cōsentiant. Quod ut do-
 minus efficere dignetur communibus omnium as-
 siduis precibus uotisq; flagitandum est. Iam sunt
 nonnulli, qui suspicantur hoc obliquis artibus age-

CONSULTATI

te principes, ut Turcici belli prætextu, expilatis
 ciuitatibus agricolis & plebe, oppressis legibus,
 extincta rerum publicarum libertate, submota se-
 natuum autoritate, protrita ordinis Ecclesiastici
 religione, paucorum libidine res administratur,
 & armis uerius quàm honestis rationibus agan-
 tur omnia, quemadmodum fit apud Turcas, itaq;
 futurum, ut quemadmodum Octavius, Lepidus et
 Antonius iunctis copijs oppresserunt libertatem
 po. Ro. ita post fictos tumultus ic̄to fœdere pro-
 dant ditionem Christianam Pontifex Cæsar &
 Turca. Has impias ac seditiosas suspiciones pro-
 cul reiiciendas ac detestandas censeo. Mihi longe
 meliora pollicetur & Clementis ingenium, & Cæ-
 saris pietas, & Ferdinandi Regis integritas, &
 Christianissimi regis humanitas, & Germanorū
 principum fides. Terret nōnullos uniuersalis mo-
 narchiæ uocabulum, quo uidentur spectare qui-
 dam. Ut omnia inquirunt teneamus quæ Turca pos-
 sidet, si consulas geographorum tabulas, quantum
 est hoc præ his quæ supersunt, aut quādo spe-
 randus bellorum finis? Ea res male cessit Alexan-
 dro, nec contigit quod affectauit: magno constitit
 Romanis, nec his contigit, quod tanto molimine
 ambiebāt. Optima quidem est monarchia, si prin-
 ceps detur deo similis, uerum ut sunt hominum
 mores, tutissima sunt moderata imperia, Christia-
 nis fœderibus inter se cōnexa. Alij metunt ne quæ
 nobis ueniunt è Turcarum regionibus pluris sint
 emenda quàm nūc emuntur, Obijciunt de saccharo
 qd nunc quadruplo pluris emitur idq; corruptius,

DE BELLO TVRCICO

ae periculū esse purant, ne idem accidat in cæteris omnibus. Sed hoc quoq; non dubito quin Cæsaris æquitati sit curæ futurum. Nec enim par est ut impendia grauent omnes, cōpendia redeant ad paucos. Hic urgebit aliquis, qd inquiring agis hoc tam prolixo sermone? Dic exerte, cēsēs bellādū an nō? Si mihi loquutus esset dñs, pronunciarē expedite, nunc quid optem procliuē est dicere, quid futurū sit nō item: attamen nec præsciū euētus, nec satis cognitas habens negocij circūstantias, monarcharum prudētia materiā supposito uigilantiū sup hac re deliberādi. Nec bellum dissuadeo, sed ut feliciter & suscipiatur & geratur ago pro mea quidem uirili. Quum em̄ negocium ordiamur omnium periculosissimum, aut in summum orbis Christiani malum exeat oportet, aut summam adferat felicitatem. Quid, feremus igitur impune quæ Turcarū immanitas in nos & fecit tot seculis, & facit, & facturam minatur? Durum quidem fateor, sed hoc tamen quamuis durum ferre præstat, si ita uisum est domino, quā nobis panolethriā accersere. Illud in primis erat optabile, si liceat Turcarū ditiones, ita subigere quæadmodū apostoli cūctas mūdi nationes subegerūt imperatori Christo: proximum esto uotū, sub armis hoc potissimū agere, ut se uictos esse gaudeant. Ad id præcipuæ conducet si uiderint Christianismū nō esse uerba, sed in nobis conspexerint animos ac mores Euangelio dignos. Tū si mittant in messem integri præcones; q nō quarāt q̄ sua sunt, sed quæ Iesu Christi. Postremo si q̄ nondū possunt allici, sinātur aliquādiu suis

CONSULTATIO

uiuere legibus, donec paulatim nobiscum coalescant. Sic olim imperatores Christiani paulatim aboleuerunt paganismum. Initio patiebantur illos equo cum nostratibus iure uiuere, sic ut neutri alteris facefferent negocium. Deinde templis idololatrarum ademerunt sua priuilegia. Postremo uictimas ab illis immolari palam, uetuerunt, mox omnem simulachrorum cultum submouerunt. Ita sensim inualescente uostra religione paganismus extinctus est, & Christi Trophæa mūdum uniuersum occuparunt. Hæc ex nostris literis, quibus nō optime cum bello cōuenit, ad te scribere uisum est. uir clarissime, quò tuum prouocarem ingenium, ut ex legum oraculis in quibus tu præcipuam laudem obtines, nobis meliora proferas. Quod ut facias te etiam atq; etiam rogo. Rem facies non alienam à Rinckorum cognomine, quorum hæc omnium consensu præcipua laus semper fuit, quod unice studio habuerint habeantq; de repub. quàm optime mereri. Dominus Iesus te cum tibi charissimis seruet incolumem amice incomparabilis. Datum apud Friburgum Brisgoiæ, 17. die Martij. Anno à Christo nato 1530.

F I N I S.

DES. ERASMVS ROTERODAMVS
Eruditissimo uiro Hæctori Bæotio Deci-
donano. S. D.

Literas tuas Bæoti ornatiss. datas Aberdoniæ VII. Cal. Iunias Anno salutis 1527. accep-
ti Fri.

DE BELLO TVRCICO.

ai Friburgi, quæ Ciuitas est Brisgoiæ sub ditione
 regis Ferdinandi, non incelebrem habens acadē-
 miam: accepi autē circiter Id. Febr. anno à natali
 Christi 1530. ne forte mecum exoptules quod se-
 rius respōdeam. Ea res fuit in causa ut has literas
 tibi per typographos excusas mittere maluerim,
 quàm per amanuensem descriptas. Sic enim arbi-
 tror celerius ad te peruēturas. Ergo ad tuas pau-
 cis accipe. Quàm mihi tua consuetudo iucunda fu-
 it Hector eruditissime, quum ante annos 32. Lute-
 tiæ in litterarum stadio pariter curreremus, licet
 te pro ingenij tui singulari felicitate multis passi-
 bus præcurrente, tam mihi gratum fuit eam uolu-
 ptatem ex tanto interuallo mihi tuis literis refri-
 cari. Ad laudes autem quas tuus candor mihi tri-
 buit affatim, plenatq; quod aiūt, manu, nihil aliud
 audies, quàm te de Erasmo non minus diserte q̄
 amanter, non dicam mentiri, quod à tuis moribus
 semper fuit alienissimum, sed multum à uero aber-
 rare. Fauco tamen interim tuis de me præconijs,
 uehementer optans ex meis lucubrationibus ali-
 quid utilitatis, ad disciplinarum ac ueræ pietatis
 candidatos peruenire. Earum catalogum uti pe-
 tis huic subtexam epistolæ. Nec mihi mediocrem
 attulit uoluptatem, quod intelligo Scotiæ regniū
 ut alijs pluribus ornamentis, ita liberalium artiū
 studijs indies magis ac magis expoliri. Hoc nomi-
 ne semper amaui Iacobum Regem, quod ditionē
 suam nō tam proferre studuerit quàm exornare,
 inter felicissimos monarchas numerandus, si præ-
 claris uirtutibus hominis fortuna respondisset.

I N D E X

Nec dubito quin filius illius ut in paternum regnum successit, ita paternis uestigijs ingrediatur. Quum Iacobi regis filium Alexandrum Archiepiscopum diui Andreæ Senæ instituerem, aderat illi frater uix decimum agens annum, incredibili puer indole, ac iam tum nescio quid eximium de se pollicens. Aueo scire quid illi acciderit, utrum paterni fraterniq; fati comes fuerit, an adhuc superfit. Pro istius academix nō ignobilis, in me fauore studioq; gratiam habeo plurimam, cuius cōmodis & ornāmētis utinam mea opera possit aliquid accedere. Certe quod unum possum, precor ut dominus per te tuicq; similes uiros eam omni generi disciplinarum, ueræq; pietatis dotibus bene fortunet ac locupletet. Datum ex inclyta academia Friburgensi Idib. Martijs, Anno à Christo nato M. D. XXX.

INDEX OMNIUM ERASMI

Roterodami lucubrationum

Ordo librorum qui spectant ad institutionem literarum.

De copia libri duo. Ratio conscribendi epistolas. Ratio studiorum ad Petrum Viterium. De pueris statim ac liberaliter instituendis an. 1529.
De recte pronuciādo. Ciceronianus. De Ciuiuilibus puerorū moribus. Theodorica grāmatices libri duo uersi. Syntaxis. Omnia uersa ex Luciano, quorū tituli sunt, Saturnalia. Epistolæ saturnales. Cronosolon, id est, leges Saturnalicæ.
De

I N D E X

De Ictu. Icaromenippus. Toxaris. Pseudomantis. Somnium siue gallus. Timon. Abdicatus. Tyrannicida. De mercede conductis in aulis potētum. Dialogi uarij, Cnemonis & Damippi. Zenophantæ & Callidemi. Menippi & Tantalii. Menippi & Mercurij. Menippi & Amphilochi & Trophonij. Charōtis & Menippi. Crateris ac Diogenis. Nirei ac Therisitæ. Diogenis ac Mausoli. Simyltæ Polystrati. Veneris & Cupidinis. Martis ac Mercurij. Mercurij & Maizæ. Veneris & Cupidinis. Doridis & Galatæ. Diogenis & Alexādri. Menippi & Chironis. Menippi & Cerberi. Hercules Gallicus. Eunuchus. De sacrificijs. Lapithæ. De astrologia. Nolim hic omitti præfationes quæ declarant, quid cuius dicatum sit. Declamatiuncula uersa à Græco Libanio, cū thematijs aliquot uersis. Declamatio cōtra Tyrannicidā Lucianicæ respondens. Laus medicinæ. Encomium matrimonij 1529. Similiū lib. unus. Colloquiorum lib. unus, sed frequenter auctus: extrema æditio fuit An. 1529. Euripidis Hecuba & Iphigenia uersæ. Carmina diuersi generis, præter ea quæ faciunt ad pietatem, nam hæc suæ classi seruabimus. Cōmentarius in Nucē Ouidij. Procœmia Galeni uersa ad Antoniū medicū.

Ordo Secundus.

Opus Adagiorum sæpe recognitum & auctum nouissime Anno 1528.

Ordo Tertius.

Volumen Epistolarum plus quàm tertia parte auctum Anno 1529.

Ordo

OPERV M ERASMI.

Ordo quartus Moralia continens.

E Plutarcho uersa, De discrimine adulatoris & amici, ad regem Angliæ. Quomodo possit utilitas capi ex inimico. De tuenda bona ualitudine. Principi maxime philosophandum. An grauiores sint animi morbi quàm corporis. De cupiditate diuitiarum. Num recte dictum sit ab Epicuro *λάτρε βιωσας*. De inutili uerecundia. Morix encomium. Panegyricus gratulans Philippo patri Caroli nũc Cæsaris, ex Hispania reduci. Institutio principis Christiani ad Carolũ Cæsarẽ. Isocratis de regno ad eundẽ. Cõsolatio de morte filij. Querimonia pacis. Carmen de senectute ad Copũ medicũ. Lingua. Cato cũ alijs. Officia Cicerõis nõ ifeliciter recognita, An. 1528. Opa Senecæ oratoris uix credibili studio recognita, An. 1528. Xenophõtis tyrã⁹ uersus, An. 1530.

Ordo quintus pertinentiũ ad pietatẽ.

Enchiridion militis Christiani. De contemptu mundi. Methodus uere Theologiæ. Paraclesis. Exomologesis aucta Anno 1529. Commẽtarij in Psalmos primum & secundum. De Matrimonio Christiano ad inclytam Angliæ reginã Catharinã. Vidua Christiana, ad Mariã quodã Ungariæ reginã, Caroli Cæsaris sororem. Paraphrasis in Psalmũ tertium. Concio in Psalmũ quartũ. Concio in Psalmũ octuagesimũ quintũ. Cõcio in Psalmũ uigesimũ secundũ. Paraphrasis in precationem dominicã. Commẽtarij in duos hymnos Prudentij. Cõcio de Puerio Iesu. Libellus concionalis de misericordia domini ad

I N D E X

ad Christophorum quondam episcopum Basiliensem. Comparatio uirginis & martyris ad uirgines Maccabeiticas Coloniae. Expostulatio Iesu, carmie. Casa natalitia carmie. Michaëlis Archangeli encomiū, carmie. Virginis matris Pcan. Ad eandē obsecratio. Precatio ad Iesum seruatorē. Liturgia uirginis Lauretanæ cū concione. Consolatio ad uirgines Claranas in Anglia. De bello Turcico, Anno 1530.

Ordo Sextus.

Nouum testamentum cū annotationibus quarto recognitis & auctis, Anno 1527. Paraphrasis in nouum Testamentum, Anno 1524.

Ordo Septimus.

Ex Chrysofostimo uertimus, aduersus Iudæos Homilias quinque. De Lazaro & diuite Homilias quatuor. De uisione Esaia Homilias quinque. De Philogonio martyre unā. In epistolam ad Philippenses Homilias duas. De orando deum Homilias duas. In Acta apostolorum Homilias quatuor. Cōmentariū in totam epistolā ad Galatas. In secundam ad Corinthios Homilias decem. Ex Athanasio uerti Epistolas de spiritu sctō duas. Epistolam contra Eusebiū de Niceno Synodo. Apologeticum aduersus eos qui calūniabātur, quod in persecutione fugisset. De passione dñi Homiliam unam. De eo quod scriptum est, Euntes in castellum quod contra uos est, &c. De uirginum instituto. De peccato in spiritū sanctum. De spiritu sancto librū illi inscriptū. Ex Origene uertimus fragmentum in Matthæum.

Ex

OPERVM ERASMI.

Ex Basilio principium Esaia.

Ordo Octauus cōtinens Apologias.

Ad Iacobum Fabrum Stapulēsem de Eloim. Ad
 Eduardum Leum libri duo. Ad Iacobum Lato-
 mum de linguis liber unus. Aduersus Nicolaum
 Emondanum de loco Pauli, Omnes quidē resur-
 terā, In principio erat sermo, liber unus. Ad Io-
 annem Briarduū Atensem, quondam Louaniensis
 Academiae Cācellariū, pro Encomio matrimoniū
 liber unus. Ad taxationes Stunice in nouū Testa-
 mentū. Aduersus libellū blasphemiarū eiusdē.
 Appendix aduersus eiusdē *πρόσφατοι*. Ad Sanctium
 Caranzam Theologum de tribus locis ab illo no-
 tatis. De delectu ciborū, ad Christophorū episco-
 pū Basiliēsem. Ad Martinū Dorpiū Theologū,
 epistola quę fuit hactenus adiecta Moria. Spor-
 gia aduersus Vlrichū Huttenū. Liber antibarba-
 rorū unus. Nā secūdus ac tertius periit quorūdam
 perfidia. Aduersus Petrum Sutorem Cartusianū
 liber unus. De libero arbitrio diatribe siue colla-
 titio liber unus. Aduersus Martini Lutheri Seruū
 arbitriū. Hyperaspistę libri duo. Aduersus Nata-
 talē Beddam Theologū Parisiēsem, Elenchus, Di-
 uinationes, & Supputationes. Ad epistolā Alber-
 ti Pij Carporū principis liber unus. Aduersus ca-
 lūnias monachorū Hispaniensium, Anno 1529. Ad
 notationes meas ad Romanos liber unus. Cōtra
 pseudeuangelicos Epistola una, Anno 1530.

Ordo Nonus.

Totus

CONSULTATIO

Totus Hieronymus cum Scholijs iterum recognitus, Anno 1526. Cyprianus sæpe recognitus, cui in postrema editione accessit liber de duplici martyrio antea non excusus, Anno 1529. Hilarius incredibili labore recognitus, Anno 1523. Ireneus ex uerustissimis codicibus iterum recognitus, Anno 1528. Ambrosius ex parte per me recognitus, Anno 1527. Huius edidi duos novos libellos Apologiam David, & interpellationem David, Anno 1529. Lactantius de opificio dei recognitus cum Scholijs. Omnia opera diuini Augustini non æstimandis sudoribus recognita, Anno 1529. Algerus de Eucharistia recognitus.

FINIS.

Errata

A 5. fa. 2. uers. 6. lege uertatis. B 2. fa. 1. uers. 23. bello
B 3. fa. 1. uers. 18. Aspera. Oppidulum est inferioris
Germania. B 5. fa. 1. uers. 16. obscuranda. & uers. 28.
Christianos.

217 hdb

3096-99

